

Ullõ Toomi

VALIMIK

EESTI

RAHVATANTSE

RK
»Ilukirjandus ja Kunst«

RAHVALOOMINGU KESKMAJA TOIMETIS

ULLO TOOMI

VALIMIK
EESTI RAHVATANTSE

RK

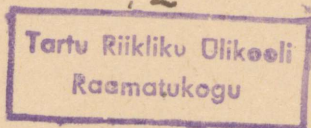
„ILUKIRJANDUS JA KUNST“
TALLINN 1947

Tartu R. Ülikooli
Teaduslikule Raamatukogule.
Tartus, 08. juunil 1959.a.

Prof. H. Nõmme

2

80213

EESSÕNA.

Rahvatants on kujunenud meie nooremale generatsioonile harrastatuimaks kunstilise isetegevuse alaks.

Eesti rahvatantsude levik ja viljelemine rahva seas on siiski suhteliselt väga noor. Alles 1913. a. hakati koguma ja üles kirjutama dr. O. Kalda algatusel eesti rahvatantse ja tantsuviise.

Massilisemalt algas rahvatantsu harrastus ja selle arenemine nõukogude korra tulekuga Eestisse. Kodanlikus Eestis ei omistatud rahvakunsti viljelemisele ja tema propageerimisele erilist tähelepanu. Nõukogude kord Eestis on avanud kõik võimalikud perspektiivid rahvatantsu-kultuuri tõusuks. Leidub vaevalt organisatsiooni, vabrikut või käitist, kus ei tegutseks rahvatantsurühm.

Massiline rahvatantsu viljelemine nõuab aga uut repertuaari ja seepärast oli tõsine vajadus käesoleva rahvatantsu-valimiku järele. Valimik hõlmab terve hulga seni tundmata eesti rahvatantse koos vastavate tantsuviisidega.

Loodetavasti soodustab käesolev raamat rahvatantsu levimist veelgi enam ja rahuldab meie nõudeid repertuaari suhtes mõneks ajaks.

JUHAN RAUDE,

Kaardiväe-vanemleitnant,
ENSV Töötava Rahva Kultuurihoone
ja ENSV Noorte Maja rahvatantsujuht

Sisust.

Käesolevasse valimikku on koondatud peamiselt sellised rahvatantsukirjeldused, mis on seni ilmumata või varasemal ajal avaldatud mitmesugustes ajakirjades. Osa tantsu on ka võetud teistest raamatutest: A. Raudkats, „Eesti rahvatantsud“; R. Põldmäe ja H. Tampere, „Valimik eesti rahvatantsu“. Et teose ulatus on piiratud, siis on sealt ära toodud vaid üksikud populaarsemad tantsud.

Tantsude nimetustes on säilitatud murdelist omapära ja tantsude sõnastus on antud nn. kirjeldavas laadis, et asi oleks ka väheoskajale selge. Tantsutehnilistel põhjustel on tantsukirjeldustes $\frac{2}{4}$ -taktide jagunemine näidatud nelja ossa. Mängida tuleb tantsuviise ikka vastavalt takti märgile.

Tantsukirjelduste järel on toodud andmed tantsu andja, koha, aja ja üleskirjutaja kohta. Tantsuviiside juures on samad andmed paigutatud noodi pealkirja alla.

U. Toomi.

Tallinn, detsembris 1945.

Rahvatantsu tehnilisi oskussõnu.

Nagu iga ala, mida käsitellakse ja viljeldakse, tingib ja kujundab oma oskussõnade kogu, nii on see kujunenud ka rahvatantsu alal. Siin esitatavad oskussõnad ei ole samaaegsed, nagu seda on vahest tantsud ise; ei, vaid need on tekkinud peaaegu kõik hilisemal ajal koos meie rahvatantsu uue harrastamisega. Terve hulk oskussõnu on loodud meie keelemeeste poolt.

Üldseletusi.

Eesti rahvatantsude juures on 3 põhilist moodust, mis määravad ära asendeid ja liikumissuundi:

- I. mõeldav ringjoon,
- II. mõeldav kodarjoon (raadius),
- III. päikese liikumissuund (päripäeva ja vastupäeva).

Tantsukirjeldustes on eri osade nimetuseks võetud laialt levinud ütlus „tuur“. Tuuri alajaotuse puhul on tarvitatud tähti A, B jne.

Poissi tähistatakse märgiga < ja neiut (, kuna [märgi puhul on tantsija sugu määramata. Märgi kinnine külge näitab tantsija esipoolt.

Paar. Koosneb paarilistest — seega 2 inimest.

Rühm. Koosneb paaridest, mille arv on märgitud vastava tantsu kirjelduse juures.

Segapaar. Koosneb paarilistest — 1 poiss ja 1 neiu.

Front. Tantsukoha (lava) pealtvaatajate-poolne külge.

Asendeid.

Algasend. Muutliku iseloomuga asend. Algasendi kirjeldus on iga tantsu juures.

Lähteasend. Muutliku iseloomuga asend. Lähteasendi kirjeldus on iga tantsu juures.

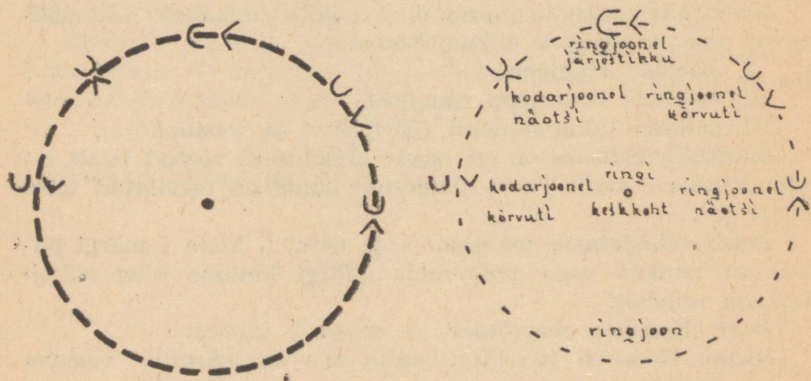
Kodarjoonel kõrvuti. Paarilised seisavad kodarjoonel üksteise kõrval, neiu poisi paremal küljel, poiss vasaku küljega ringi keskme poole. Esipoolega mõlemad vastupäeva. Mõeldav ringjoon kulgeb paariliste vahelt (joonis 1).

Kodarjoonel näotsi. Paarilised seisavad kodarjoonel esipoolega üksteise poole, s. o. poiss seljaga, neiu näoga ringi keskme poole (joonis 1).

Ringjoonel järjestikku. Paarilised seisavad ringjoonel üksteise selja taga — neiu poisi ees, esipoolel mõlemal vastupäeva (joonis 1).

Ringjoonel kõrvuti. Paarilised seisavad ringjoonel üksteise kõrval, neiu poisi paremal küljel — mõlemad esipoolega ringi keskme poole (joonis 1).

Ringjoonel näotsi. Paarilised seisavad ringjoonel esipoolega üksteise poole, poiss esipoolega vastu-, neiu päripäeva (joonis 1).

Joonis 1.

Ring. Tantsijad seisavad vabas järjestuses ringjoonel, esipoolega ringi keskme poole.

Sõõr. Ringis olevad tantsijad võtavad üksteisel kas kätest kinni või moodustavad mõne erivõtte.

Äraspidine ring. Tantsijad seisavad seljaga ringi keskme poole.

Joonel. Tantsijad seisavad üksteise kõrval ühel sirgjoonel, esipoollega kõik ühele poole. Neiu seisab tavaliselt poisi paremal küljel.

Rida. Tantsijad seisavad ühel sirgjoonel üksteise selja taga.

Kolonn. Paarid seisavad ühel sirgjoonel üksteise selja taga.

Tantsu kirjelduses märgitud lähteasend võetakse tavaliselt tantsu eelmängu (3 akordi) ajal.

Jäsemete ja külgede asend määratakse järgmiselt: seistes kodarjoonel kõrvuti, on poisi parem külg ja käsi ning neiu vasak külg ja käsi sisemised, kuna poisi vasak külg ja käsi ning neiu parem külg ja käsi on välimised; vastavalt sellele on ka jalad. Nimetatud mõisted jäävad püsima ka siis, kui paarilised on näotsi.

Põhisamme.

Alljärgnevalt kirjeldatakse põhisamme mitte pöörleval, vaid sirgjoonelisel (ringjoonelisel) liikumisel poisi osa järgi. Neiul on nad tavaliselt vastupidised (s. t. kui poisil on parem, siis neiul vasak). Missuguse jalaga kumbki algab, see on märgitud iga tantsu kirjelduse juures.

Kõnd. Rahvatantsus esineb tavaline kõnd, mida astutakse rööbiti pöidadega üle kanna.

Jooks. Jooksul on samm lühike ja sooritatakse päkal, põlvest kergelt vetrudes. Kehahoid on natuke ette.

Tavaline kolmeosaline vahetussamm (välisamm). Astudes takti I osal vasaku jalaga poolpika samm, tuuakse II osal parem jalg vasaku kõrvale, keskpäigaga vasaku jala kanna kohta, ja III osal viiakse vasak jalg väikese samm võrra uuesti ette ning asetatakse maha. Järgmine samm (takt) algab parema jalaga. Vastavalt tantsule sooritatakse kolmeosaline (valsi) vahetussamm kas tallal (labajalavalss) või päkal (tavaline valss).

Tavaline neljaosaline vahetussamm (polkasamm). Astudes takti I osal vasaku jalaga poolpika samm, tuuakse II osal parem jalg vasaku kõrvale keskpäigaga vasaku jala kanna kohta. III osal astutakse vasaku jalaga veel väike samm ja IV osal tuuakse parem jalg vasaku kohta, hoides teda õhus, ja viiakse sealt ette uue samm asteks. Järgmine samm (takt) algab parema jalaga.

Märkus. Kui neljaosalist vahetussammu sooritatakse tal-
lal ja IV osal puudub hüpe, siis nimetatakse seda rahvapäraselt
tallapolkaks.

Olenevalt tantsust on neljaosalises vahetussammus suuri
varieerumisvõimalusi.

Eesti polka põhisamm. Astudes takti I osal vasaku jalaga
poolpika samm, tuuakse II osal parem jalg vasaku kõrvale
ja asetatakse päkale maha keskpaigaga vasaku jala kanna
kohta, III osal astutakse ette vasaku jalaga päkal veel väike
samm ja IV osal tehakse vasaku jala päkal väike hüpe edasi,
ning tuuakse samaaegselt parem jalg vasaku kõrvale, hoides teda
õhus, kust viiakse ette uue samm asteks. Järgmine takt algab
parema jalaga.

Eesti polka liikumine on täiesti rahulik — ilma kiikumiste
ja kallutusteta, ainult takti IV osal, s. o. hüppe juures, on mär-
gata väikest tõusu.

Pöiapolka põhisamm. Astudes takti I osal vasaku jala var-
vasseisus poolpika samm, tehakse varvaste maha-asetamisel
ja keharaskuse ülekandmisel vasaku jala põiast alla-üles kii-
kumine. II osal tuuakse parem jalg varvasseisus vasaku kõr-
vale keskpaigaga vasaku jala kanna kohta ja, asetades maha,
tehakse ka sellel alla-üles kiikumine. III osal astutakse vasaku
jalaga ette varvasseisus veel väike samm koos alla-üles kiiku-
misega ja IV osal sooritatakse kohapeal vasaku jala varvas-
seisus alla-üles kiikumine ja tuuakse samaaegselt parem jalg
vasaku kõrvale, hoides teda õhus, kust viiakse ette uue samm
asteks. Järgmine takt algab parema jalaga.

Pöiapolka iseloomustuseks on tugev alla-üles kiikumine
takti igal osal. Kiikumine sooritatakse ainult põiast, mitte
põlvest.

Hüpleva polka põhisamm (tuljakusamm). Takti I osal soo-
ritatakse parema jala varvastel väike hüpe mööda põrandat
edasi, viies samaaegselt vasaku jala poolpika samm võrra ette
ja asetades varvasseisus natuke hiljem — pärast paremal jalal
sooritatud hüpet — maha. Takti II osal tuuakse parem jalg
varvasseisus vasaku kõrvale, takti III osal viiakse vasak jalg
varvasseisus uuesti väikese samm võrra ette maha ja takti
IV osal seistakse sellel ja tuuakse parem jalg õhus hoides va-
saku kõrvale, kust viiakse kohe edasi uue samm asteks. Järg-

mine samm (takt) algab hüppega vasakul jalal ja parema jala sammu astumisega.

Hüpleva polka liikumise juures on kerge vetrumine, mida sooritatakse nii põlast kui põlvest.

Põiavalsi (polka-masurka) põhisamm on $\frac{3}{4}$ -taktis. Astudes takti I osal vasaku jala varvasseisus poolpika sammu, tehakse varvaste maha asetamisel ja keharaskuse ülekandmisel vasaku jala põlast alla-üles kiikumine. II osal tuuakse parem jalg varvasseisus vasaku kõrvale, keskpaigaga vasaku jala kanna kohta, ja asetades maha tehakse ka sellel alla-üles kiikumine. III osal astutakse vasaku jalaga varvasseisus ette veel väike samm koos alla-üles kiikumisega. Järgmine samm (takt) algab parema jalaga.

Põiavalsi iseloomustuseks on tugev alla-üles kiikumine takti igal osal. Kiikumine sooritatakse ainult põlast, mitte põlvest.

Galopisamm. Suure hüppe ja tõukega samm. Tõugates tugi-jalalt hüppele, viiakse teine jalg väljasirutatult pika sammu võrra ette (või kõrvale), kus asetatakse maha varvasseisus ja kantakse keharaskus sellele jalale. Tõuget teinud jalg tuuakse natuke hiljem eesoleva jala kõrvale. Galopisamm esineb nii $\frac{2}{4}$ - kui $\frac{3}{4}$ -taktis ja seda kasutatakse peale edasiliikumise ka tagasi- ja külgpidi-liikumisel. Edasiliikumisel on kogu aja ees vasak jalg ja tõukeandjaks parem jalg, kuna külgliikumisel sirutatakse vastavas suunas olevat jalga.

Iseloomustavaks jooneks galopisammu juures on see, et hüppel on mõlemad jalad õhus, maha tuleb järelolev jalg natuke hiljem. Seega on liikumine nagu „lonkav“.

Luiskehide. Mööda põrandat tallal lohistatud jalg viiakse heitega kas ette-üles või põiki-kõrvale.

Luisksamm. Luiskeidest sooritanud jalaga astutakse vahetult sammu võrra edasi. Järgmise heite ja sammu teeb teine jalg.

Hüpaksamm. Samm esineb nii $\frac{2}{4}$ - kui $\frac{3}{4}$ -taktis. Tavaliselt astutakse enne mingi samm ja, kandes keharaskuse üle sammu astunud jalale, sooritatakse sellel kas takti II või III osal kerge hüpe, tõstes teist jalga põlvest kõverdatult ette-üles. Tõstel on tõstetava jalaäär tugijalaga rööbiti. Järgmine samm algab teise jalaga.

Lõppsamm. Eelviimast sammu sooritanud jalg jääb tugi-

jalaks. Teine jalg tuuakse tugijala kõrvale ja, kandes keharaskuse mõlemale jalale, lõpetatakse igasugune liikumine.

Rõhksamm. Jalaga rõhuline löök vastu põrandat.

Astak. Jala väljaviimine sammu võrra, ilma et keharaskust sellele jalale üle kantaks. Taldastak — jalg on asetatud tallale. Varvasastak — jalg on asetatud varbaile. Kandastak — jalg on asetatud kannale.

Ristihüpe. Jalad viiakse hüppega risti külgsuunas. Toetutakse päkkadele, kuna keharaskus jääb mõlemale jalale.

Harkihüpe. Jalad viiakse külgsuunas laiali ja asetatakse maha kas päkkadele või taldadele. Keharaskus jääb mõlemale jalale.

Käärhüpe. Jalad viiakse hüppega üks ette, teine taha ja asetatakse maha varvasseisus. Järgmise hüppega tuuakse see jalg, mis taga oli, ette ja eesolev viiakse taha. Nii kordub see rutatud õlavöö kõrgusel (joonis 2).

Võtteid.

Valsivõte. Paarilised seisavad näotsi; poiss asetab oma parema käsivarre neiu ümber piha, kusjuures käe pihk toetub sirgete sõrmedega neiu seljale, neiu paneb oma vasaku käe poisi paremale õlale. Teised käed on ühendatud ja sirgelt sirutatud õlavöö kõrgusel (joonis 2).

Sulgvõte. Paarilised seisavad näotsi; poiss asetab oma sirged käed neiu külgedele vöö kohale, neiu oma sirged käed poisi õlgadele, võimalikult kaela lähedale. Kehahoid mõlemal sirge (joonis 3).

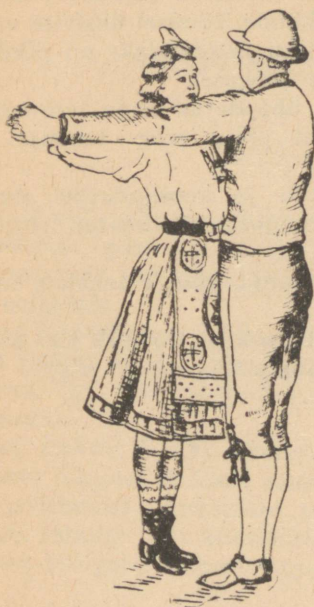
Vallasvõte. Paarilised seisavad kõrvuti; poisi parem käsi- vars on ümber tüdruku piha, tüdruku vasak käsi poisi paremal õlal. Väliskäed ripuvad tavaliselt vabalt (joonis 6).

Käesang. Paarilised ühendavad kõverdatud käsivarred, s. o. poiss pistab oma kõverdatud käsivarre neiu samapoolse käsi- varre alt läbi. Parema käesanga juures on ühendatud paremad ja vasaku käesanga juures vasakud käsivarred.

Kahe käe võte. Paarilised seisavad näotsi; tüdruku parem käsi on poisi vasakus ja vasak käsi poisi paremas peos.

Käed kätes. Tantsija ühendab oma rippuva parema käe pa-

remal oleva tantsija vasaku käega ja oma vasaku käe vasakul oleva tantsija parema käega.

Joonis 2.

Joonis 3.

Süldvõte. Paarilised seisavad näotsi; ühendatud käed sirutatakse külgedele õlavöö kõrgusele (joonis 34).

Pool süldvõte. Paarilised seisavad kõrvuti esipoolega teineteisele 180° , küljed vastakuti. Käed ühendatakse õlavöö kõrgusel nii, et üks on sirutatud ja teine kõverdatud. Parempool-süldvõtte puhul on paremad küljed vastakuti, paremad käsi-varred sirutatud ja vasakud kõverdatud, kuna vasak-pool-süldvõtte puhul on vastakuti vasakud küljed, vasakud käed sirutatud ja paremad kõverdatud.

Käsi puusas. Kükarnarliigendist kõverdatud, kuid randmest sirge käsi toetub sõrmlüigendist kõverdatult sõrmeselgadega puusale nii, et kükarnarlukk asetseb ühel sirgjoonel õlavööga.

Käed vaheliti rinnal. Küünarliigendist kõverdatud käed on toodud rinna kohale. Üks käsi toetub teise õlavarrele, teine käsi on pistetud keha ja õlavarre vahele, käte seljad ülespoole. Besti rahvatantsudes vaheliti käed toetuvad rinnakorvile.

Käte plaksutus. Sooritatakse pihkude löömisel üksteise vastu. Põikiplaks on rinna kõrgusel ristikäsi ja pikiplaks on pikikäsi, sõrme otsad ülespoole umbes lõua kõrgusel.

Tereseong. Tantsijate käed on ühendatud nagu teretamisel.

Pihkseong. Tantsija hoiab risti pihus teise tantsija kas sama või teise käe pihu.

Konksseong. Konksu kõverdatud ja kooshoitavad sõrmed asetatakse vastastantsija samuti konksu kõverdatud sõrmede taha (joonis 31).

Kerimine. Rinna kohale kõverdatud kätega tehakse teineteise ümber ringe eest väljapoole.

Tugijalg. Jalg, mis kannab keharaskust (näiteks kui parema jalg on tõstetud ette-üles, siis on tugijalaks vasak jalg).

TANTSUKIRJELDUSED

1. Eesti polka.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algusend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised pöörduvad kodarjoonel näotsi ja võtavad sulgvõtte.

A-osa (taktid 1—8). Alates välimiste jalgadega tantsitakse 8 takti polkat eesti polka põhisammuga. Pöörlemine toimub päripäeva, iga takti jooksul pool ringi. Ringjoonel liigutakse vastupäeva.

B-osa (taktid 9—16). Pööreldakse 8 takti vastupäeva — ringjoonel liikudes endiselt vastupäeva. Päripäeva kui ka vastupäeva pöörlemist alustatakse täpselt kodarjoonelt. Liikumine on täiesti rahulik ilma kiikumisteta ja kallutusteta, ainult hüppe puhul on märgata väikest tõusu.

Eesti polka oli peamiselt levinud Põhja-Eestis, eriti Viru maakonnas. Tantsu demonstreerisid mitmed inimesed Randverest, Jumõrdest ja Kuusalust. 1930. a. U. Toomi.

2. Hiin polka.

Sammu kirjeldus.

Samm jaguneb kahele taktile.

I takt.

Poiss.

Neiu.

Poiss algab parema jalgaga, astudes takti I, II ja III osal jooksul tavalise neljaosa-

Neiu algab vasaku jalgaga, astudes takti I osal väikese sammu ja takti II ja III

lise vahetussammu ning pöördudes päripäeva pool ringi. Takti IV osal pole enam sammu, toimub vaid pöördumine. Asted sooritatakse päkal, seejuures põlvest kergelt alla-üles vetrudes.

osal sooritab vasakul jalal kaks hüpet (takti II osal esimese ja III osal teise), lüües samaaegselt paremat jalga külgsuunas kaks korda vastu vasakut. Takti IV osal pole enam hüpet ega sammu, vaid jätkub pööre tugijalal (s. o. vasakul) päripäeva.

Koos sammude ning hüpetega toimub pöördumine päripäeva pool ringi.

II takt.

Takti I osal astub poiss vasaku jalaga väikese sammu ja takti II ja III osal sooritab vasakul jalal kaks hüpet (takti II osal esimese ja III osal teise), lüües samaaegselt paremat jalga külgsuunas kaks korda vastu vasakut. Takti IV osal pole enam hüpet ega sammu, vaid jätkub pööre tugijalal (s. o. vasakul) päripäeva.

Koos sammude ning hüpetega toimub pöördumine päripäeva pool ringi.

Alates parema jalaga sooritab neiu takti I, II ja III osa jooksul tavalise vahetussammu ning pöördub päripäeva pool ringi. Takti IV osal pole enam sammu, toimub vaid pöördumine päkal, seejuures põlvest kergelt alla-üles vetrudes.

Järgnevate taktide tegevus on sarnane taktidega 1—2.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised pöörduvad kodarjoonel näotsi ja võtavad valsivõtte.

A-osa (taktid 1—8). Paarilised tantsivad hiiu polkat. Keerutades päripäeva liigutakse ringjoonel vastupäeva.

B-osa (taktid 9—16). „Käimine“. Ilma võtet vallandamata pöörduvad paarilised kodarjoonel ligikaudu kõrvuti ja harilike käigusammudega liiguvad ringjoonel vastupäeva 8 sammu.

Kõndi alustatakse sisemiste jalgadega (s. o. poiss parema, neiu vasaku jalaga), igal taktil üks samm, kusjuures iga takti III osal toimub tugijalal põlvest kerge alla-üles vetrumine.

Märkus. A- ja B-osa vahekord polnud tantsu üleskirjutamise juures nii järjekindel, kui see käesolevas kirjelduses on näidatud. Vastavalt sellele võidakse A- ja B-osa tantsida kesetult oma soovi kohaselt.

Kasevälja rahvatantsurühm, Suuremõisa v. Hiiumaal. 1938. a. U. Toomi.

3. Hiiu valts.

Sammu kirjeldus.

Samm jaguneb kahele taktile.

I takt.

Poiss.

Takti I osal viib poiss parema jala sammu võrra ette, seejuures nihkub vasak jalg hüppega veidi taha, põiki vasakule. Takti II osal tuuakse vasak jalg järsu tõmbega parema kõrvale. Takti III osal on seis kohapeal.

Neiu.

Takti I osal viib neiu vasaku jala sammu võrra taha, seejuures nihkub parem jalg hüppega veidi ette. Takti II osal tuuakse parem jalg järsu tõmbega vasaku kõrvale. Takti III osal on seis kohapeal.

II takt.

Takti I osal viiakse vasak jalg vähema sammu võrra ette põiki paremale ja alustatakse pöördega päripäeva. Takti II osal keerutatakse vasaku jala päkal terve ring päripäeva, tuues parema jala vasaku kõrvale. Takti III osal kukutakse mõlema jala päkalt rõhuliselt kandadele.

Takti I osal viiakse parem jalg vähema sammu võrra taha põiki vasakule ja alustatakse pöördega päripäeva. Takti II osal toob neiu vasaku jala parema kõrvale ja seistes varvasseisus laseb ennast poisist pöörata terve ringi päripäeva, libisedes sel ajal mõlema jala varvastel mööda pörandat. (Pööre on neiuale raske, poisil tuleb pöörata hooga.) Takti III osal kukutakse mõlema jala varvasseisust rõhuliselt kandadele.

Esimese takti jooksul ei ole pöörlemist, teise takti jooksul pöördutakse terve ring.

Sammud sooritatakse kiiresti võrdlemisi sirgetel jalgadel. Ülakeha hoidub ette, puusad on välja sirutatud (joonis 5).

Hiiu valsi hüpaksamm.

Astudes parema jalaga sammu ette, viib poiss keharaskuse sellele ja tõstab põlvest kõverdatud vasakut jalga ette-üles ning teeb tugijalal (paremal) takti III osal hüppe. Hüpe sooritatakse pehmelt mööda põrandat edasi, ilma et ülakeha sellest rappuks. Järgmine takt (samm) algab vasaku jalaga. Täpselt samuti toimib neiu, ainult vastavalt teise jalaga (joonis 4). Hüpaksammu juures on valsivõte.

Hiiu valsi võte.

Hoides neiu paremat kätt oma vasakus, toetab poiss selle oma vasakule puusale ja, neiu vasakut kätt oma paremas hoides, toetab selle neiu vasakule puusale. Võtte juures hoitakse ülakehad teineteise vastu, puusade kohalt aga tublisti eemal (joonis 5).

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised pöörduvad kodarjoonel näotsi, kuid nii, et välimised küljed on veidi pööratud väljapoole ja võtavad valsivõtte.

A-osa (taktid 1—16). Alates sisemiste jalgadega liigutakse 15 takti jooksul hiiu valsi hüpaksammuga ringjoonel vastupäeva. Hüpaksammuga liikumisel hoiduvad ülakehad teineteisest veidi eemale ja on kallutatud taha. Pead on pööratud sissepoole ja vaade juhitud teineteisele (joonis 4). 16. taktil asetub neiu ringjoonele poisile näotsi ja paarilised teevad kohal 2 rõhk-sammu vastu põrandat — poiss vasaku ja parema jalaga, neiu parema ja vasaku jalaga — (16. takt, I ja II osa) ning võtavad hiiu valsi võtte.

B-osa (taktid 17—32). Paarilised keerutavad päripäeva hiiu valssi, ringjoonel liikudes vastupäeva. 24. takti III osal teevad poisid mõlema jalaga korraga rõhulise löögi vastu põrandat. Kordamisel (taktid 25—32) poiss enam ei tee rõhulist lööki, vaid paarilised võtavad lähteasendi ja valsivõtte või lõpetavad tantsu.

Joonis 4.

Joonis 5.

Märkus, 1927. a. suvel demonstreerisid Hiiu rahvatantsijad kutset hiiu valsile ehtsalt küla viisi. See seisis selles, et neiud asetsid ühele, poisid teisele poole tantsuruumi. Kuuldes muusikat läksid poisid hiiu valsi hüpaksammuga otse üle põranda neiude juurde. Minek toimus jõuliselt ning väljakutsuvalt, rusikas käed vibutasid ette ja taha. Jõudes neiu ette tegi iga poiss jalaga rõhulise löögi vastu põrandat. Kohe järgnes paariliste vahel valsivõtte ja alustati hiiu valsi hüpaksammuga ringjoonel edasiliikumist.

Tantsu tuntakse Hiius ja kohati Muhus, Kirde-Saaremaal ja osaliselt Läänemaa rannikul. Vastavalt sellele on tantsul ka palju nimesid: hiiu valts, hiiu rant, supimoori valts, krossamees, vabrikumeeste valts, kõpu valts jne. Tantsu tuntakse neis kohtades eri variandi ja eri viisi järgi. Mõnel pool leidub ühele tantsuvariandile mitu viisi. Hiiu valss, mistahes variandis, on kahtlemata seni teada olevaist eesti rahvatantsudest üks raskemini õpitavaid.

Mitmelt isikult Emmastest ja Käinast Hiiumaal. 1927.—1938. a. U. Toomi.

4. Jamaja labajalg.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoneel kõrvuti.

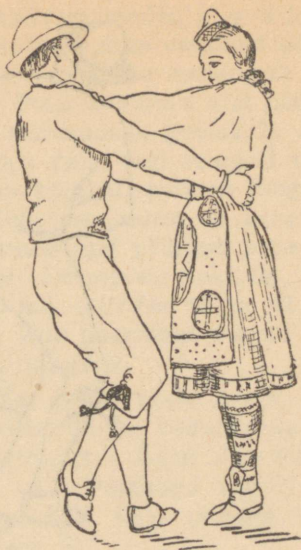
Lähteasend: paarilised võtavad vallasvõtte, väliskäed ripuvad vabalt.

I tuur A (taktid 1—8). Esimese takti I osal astuvad mõlemad vasaku jalaga sammu ette. Takti II osal tuuakse parem jalg tagant luisksammuga mööda põrandat vasaku kõrvale ja pidevalt edasi viies jõuab parem jalg takti III osaks ette põiki vasakule (heitesamm; joonis 6). Samaaegselt sooritatakse kerge kehakallutus paremale, ühekordse põlvest vetrumisega tugijalal. Heite juures toetub tugijalg labajalale ega tõuse varvasseisu. Teisel taktil astutakse parema jalaga samm ette ja tehakse luisk-heitesamm vasaku jalaga ette põiki paremale, samaaegselt kehakallutusega vasakule. Kirjeldatud tegevus kordub kokku 7 korda (taktid 1—7). 8. takti I osal pöörduvad paarilised kodarjoneel näotsi, võtavad sulgvõtte ja teevad takti I osal parema jalaga ja II osal vasaku jalaga rõhksammu vastu põrandat. Takti III osal seistakse tegevusetult.

I tuur B (taktid 9—16). Alates välimiste jalgadega tantsitakse 8 takti labajala valssi, rõhutades iga takti I osa ja pööreldes iga takti jooksul pool ringi päripäeva, ringjoneel aga liikudes vastupäeva. Labajala valssi tantsitakse tervel tallal, jalgu põlvist veidi kõverdades. Tantsimisel tuleb hoiduda kiikumisest alla-üles ja igasugustest kaasapainutustest külgedele.

Joonis 6.

Joonis 7.

16. takti I ja II osal teevad paarilised kaks rõhksammu ja võtavad lähteasendi. Poiss sooritab löögid parema ja vasaku, neiu vasaku ja parema jalaga.

II tuur A (taktid 17—24). Sama, mis I tuuri A-osa. Tuuri lõpul pöörduvad paarilised kodarjoonel näotsi, teevad 2 rõhksammu ja ühendavad sisemised käed all pihkseongus.

II tuur B (taktid 25—32). Astudes 25. takti I osal välimise jalaga sammu kõrvale, heidetakse takti II ja III osa jooksul sisemised jalad luiskheitega eest põiki väliskülgede suunas, samaaegselt keha veidi kaasa pöörates heitejalale ja ühendatud käsi tõstes väliskülgede suunas kuni õlavöö kõrguseni. Järgmisel taktil astutakse sisemiste jalgadega samm kõrvale ja heidetakse välisjalad eest põiki sisekülgede suunas, samaaegselt lastes ühendatud käed vajuda ja viies nad alt läbi sisekülgede suunas kuni õlavöö kõrguseni. 27. takti I osal astutakse uuesti välisjalaga samm kõrvale, viiakse ühendatud käed alt läbi väliskülgede suunas ette-üles, kus nad vabastatakse ja pööreldakse tugijalal terve ring (poiss vasakul vastu

Joonis 8.

päeva, neiu paremal päripäeva), hoides teist jalga senikaua tugijala lähedal õhus. Pöörde lõppedes asetatakse õhus hoitud jalg 28. takti I osal rõhulise löögiga maha. Ees-üleval vabastatud käed langevad pöörde ajal kaares alla ja pöörde lõppedes on jõudnud rippuvasse asendisse, kus paarilised nad ühendavad uuesti pihkseongus. Kõik ülalkirjeldatu kordub (taktid 29—32), kuid selle vahega, et viimase takti I ja II osal teevad paarilised 2 rõhksammu ja võtavad lähteasendi.

III tuur A (taktid 33—40). Sama, mis I tuuri A-osa. 40. takti I osal pöörduvad paarilised kodarjoonel näotsi, võtavad sulgvõtte ja teevad takti I osal parema jalaga ja II osal **vasaku** jalaga rõhulise löögi vastu pörandat. Takti III osal seistakse tegevusetult.

III tuur B (taktid 41—48). „Koputussamm“. Alates välimiste jalgadega tantsitakse 8 takti päripäeva labajala valssi järgmiselt: Astudes algtakti I osal vasaku jalaga sammu, pöörduv poiss vasaku jalaga päkal ja koputab parema jala kinga ninaga

vasaku jala kanna kohal takti ülejäänud osadel, s. o. 2 korda, vastu põrandat. Koputuse juures laskub poiss vasakust põlvest ja hoiab paremat põlve külgsuunas nii, et see moodustab tugijala põlvega ligikaudu 90° nurga. Poisi koputuse ajal pöördub neiu pool ringi tavaliste labajala sammudega (joonis 7). Järgmisel taktil kordab neiu sama, mida poiss tegi eelmisel taktil, s. o. pöördub vasaku jala päkal ja koputab parema kinga ninaga 2 korda vastu põrandat. Koputuse juures on neiu põlv rööbiti tugijala põlvega. Neiu koputuse ajal pöördub poiss pool ringi tavaliste labajala-sammudega. Järgnevais taktides, s. o. taktides 43—48, on tegevus sama, mis taktides 41 ja 42. Viimasel taktil neiu ei koputa enam, vaid paarilised teevad kaks rõhksammu ja võtavad tantsu lähteasendi.

IV tuur A (taktid 49—56). Sama, mis I tuuri A-osa. Viimasel taktil pöördutakse kahe rõhksammuga kodarjoonel kõrvuti nii, et paremad küljed on vastamisi. Käed ühendatakse pihkseongus ja poisi parem käsi neiu vasakuga toetub neiu vasakule puusale, kuna poisi vasak käsi neiu parema käega toetub poisi vasakule puusale (joonis 8).

IV tuur B (taktid 57—64). Alustades vasaku jalaga ja kallutades ülakeha kogu tuuri kestel kergelt vasakule, pöörduvad paarilised 8 labajala-sammuga päripäeva, rõhutades iga takti I osa ja pööreldes iga takti jooksul pool ringi. Viimase takti sees vallandatakse võte ja, tehes 2 rõhksammu, võetakse jälle tantsu lähteasend.

Märkus. Tantsu lõpetamisel muusika kord-korralt kiireneb, alates 61. taktist, ja vastavalt sellele liiguvad ka tantsijad väikeste kiirenevate tervel tallal sooritataavate labajala-sammudega ringi kuni tuuri lõpuni.

Tallinna Võimlemis-instituudi rühm Tallinnas. 1930. a. U. Toomi. Tantsunäitaja tõendusel on jamaja labajalga tantsinud Saaremaal Jamajas 1900. a. Easte-Jaak.

5. Jommitants.

Lauluga.

Tuut-tuut, tuula-luula,
tuut-tuut, tuula-luula,
suurem ees ja väiksem taga,
kõige viimne nii kui kana
jommiga, jommiga, jommiga.

Osavõtjaid: vaba arv paare.

Algasend: paarilised ringjoonel kõrvuti, esipoolega ringi keskme poole; paariline nr. 2 (neiu) on paarilise nr. 1 (poisi) paremal küljel.

Lähteasend: tantsijad pöörduvad ringjoonel vastupäeva, kallutavad ülakeha veidi ette ja toovad küünarliigendist kõverdatud ja rusikas hoitavad käed rinna kohale.

Joonis 9.

A-osa (taktid 1—8). Alates vasaku jalaga liigutakse 16 aeglase sammuga ringjoonel vastupäeva. Asted sooritatakse iga takti I ja III osal. Iga sammu juures kallutatakse ülakeha vas-

tavalt väljaastunud jalale ja keritakse kätega eest väljapoole pool ringi. Paarilisel nr. 2 on 16. samm lõppsamm, kuna paariline nr. 1 teeb tugijalal päripäeva überpöörde nii, et jäädakse üksteisele seljakuti. Käed ripuvad vabalt.

B-osa (taktid 9—11). Paarilised tõukavad end tuharaist teineteise vastu 3 korda, vaadates seejuures üle vasaku õla taha (joonis 9). Tõuked toimuvad iga takti I osal.

Kui tantsu korratakse, siis teeb paariline nr. 1 kohe esimese sammu juures vastupäeva pöörde; kui aga lõpetatakse, siis võtavad kõik algasendi.

Anna Matvei, Kolga v. Kuusalu khk. 1933. a. U. Toomi.

6. Jooksupolka.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised võtavad vallasvõtte, välimised käed ripuvad vabalt.

A-osa (taktid 1—8). Alates välimiste jalgadega (poiss vasakuga, neiu paremaga), liiguvad tantsijad kolme väikese päkkadel sooritatava ja põlvist vähe vetruva jooksusammuga ringjoonel vastupäeva, teevad takti IV osal väikese hüppe välimistel (poiss vasakul, neiu paremal) jalgadel, tõstes seejuures seemise jala põlve ette-ülespoole nii, et tõstetava jala säärel on rööbiti tugijalaga. Jooksul viiakse keha veidi ettepoole, kuna hüppel võetakse sirgseis. Välimised käed pendeldavad liikumisel vabalt kaasa. Teise takti I osal algavad tantsijad sama liikumist sisemiste (poiss parema, neiu vasaku) jalgadega, tehes takti IV osal hüppe sisemistel jalgadel ja tõstes välimisi. Sooritanud selle, pöörduvad paarilised kodarjoonel näotsi, võtavad **sulgvõtte** ja pöörlevad päripäeva nelja hüpaksammuga 2 ringi, liikudes seejuures ringjoonel vastupäeva edasi. Hüpped sooritatakse 3. ja 4. takti I ja III osal, pöördues iga hüppega pool ringi. Pöörlemisel kallutatakse ülakeha tugijala suunas küljele ja poiss hoiab oma ülestõstetud põlve veidi väljapoole külgsuunas, neiu aga otse ette. Ülestõstetud jala säärel on rööbiti tugijalaga. Kõike eelmist korratakse (taktid 5—8). Viimase takti lõppedes võtavad paarilised lähteasendi.

Joonis 10.

B-osa (taktid 9—16). Takti I osal astub poiss vasaku jalaga rõhulise külgsammu (harkseis) ja heidab parema käega, mis on asetatud ümber neiu piha, neiu oma vasakule küljele (heitel viiakse keharaskus põlvest pisut kõverdatud väljaastunud jalale). Väljaastega üheaegselt kallutatakse ülakeha taha, koos samaaegse ülakeha pöördega paremalt vasakule. Heitel on vaade juhitud neiule. Samal ajal, alates parema jalaga, jookseb neiu 3 väikese sammuga poisi vasakule küljele, teeb seal 9. takti IV osal paremal jalal hüppe, seejuures pöörates vastupäeva poolringi ning tõstes vasaku jala põlve ette, ja asetades parema käe poisi vasakule õlale painutab ülakeha veidi taha, nii et vaade on juhitud poisile (joonis 10). Seejärel teeb poiss rõhksammu parema jalaga ja heidab vasaku käega neiu oma paremale poole. Alates vasaku jalaga läheb neiu 3 väikese jooksusammuga oma endisele kohale, teeb 10. takti IV osal

hüppe ja päripäeva pöörde, tõstes ette paremat põlve. Nüüd pöörduvad paarilised kodarjoonel näotsi, võtavad sulgvõtte ja pöörduvad päripäeva 4 hüpaksammuga 2 ringi (taktid 11—12), nagu seda tehti A-osas. Kõike eelmist korratakse (taktid 13—16). Oma laadilt on jooksupolka hoogne ja uljas.

Sikusarvemängija Peeter Parbo, Suure-Jaani khk. 1928. a. U. Toomi.

7. Juudi polka.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: poiss astub ringjoonele neiu ette, seljaga neiu poole.

I tuur A (taktid 1—8). Alates vasaku jalaga liiguvad paarilised neljaosalise vahetussammuga ringjoonel vastupäeva. Iga takti jooksul ähvardavad paarilised sõrmega ja poiss vaatab vahelduvalt üle õla neiu poole (joonis 11). Esimesel taktil ähvardatakse parema käe sõrmega ja poiss vaatab üle parema õla taha, teisel taktil ähvardavad mõlemad vasaku käe sõrmega ja poiss vaatab taha üle vasaku õla. Poisi otsa vaatamisel kallutab neiu vastavalt pead. Vabad käed ripuvad alla. Viimase takti lõppedes sooritab poiss vastupäeva pöörde ja paarilised, olles ringjoonel näotsi, jäävad seisma.

I tuur B (taktid 9—16). Paarilised löövad 9. takti I osal käed vastu oma puusi ja III osal sooritatakse rinna kohal pikiplaks. Seejärel, 10. takti I osal, lüüakse käed paarilisega vastamisi kokku ja takti ülejäänud osadel (II, III ja IV) seistakse selles asendis. Kõik eelnenud tegevus kordub (taktid 11—12). 13. taktil teevad paarilised jälle 2 plaksu, esimese puusadele ja teise piki-käsi (nagu 9. taktil); seejärel, 14. takti I osal, löövad paarilised vastamisi paremad ja III osal vasakud käed. Ülejäänud taktides (taktid 15—16) on tegevus sama, mis taktides 9—10.

16. takti lõppedes sooritab poiss vastupäeva pöörde nii, et paarilised on lähteasendis.

II tuur A (taktid 1—8). Nagu I tuuri A-osa. Osa lõppedes poiss teeb vastupäeva pöörde ja paarilised, olles ringjoonel näotsi, jäävad seisma.

II tuur B (taktid 9—16). Paarilised löövad 9. takti I osal käed vastu oma puusi ja III osal sooritatakse rinna kohal pikiplaks. Seejärel, 10. takti I osal, lüüakse käed vastamisi kokku ja samal hetkel tehakse käärhüpe parema jalaga ette. Takti ülejäänud osadel seistakse selles asendis. Kõik eelnenud tegevus kordub (taktid 11—12), kuid seekordsel käte vastamisi löömisel hüpatakse ette vasak jalg. 13. taktil teevad paarilised jälle 2 plaksu — esimese puusadele, teise pikikäsi (seistes ise käärasendis); 14. takti I osal löövad nad vastamisi mõlemad käed korraga ja takti II osal teevad käärhüppe parema ja III osal kohe vasaku jalaga. Ülejäänud osa (taktide 15—16) tegevus on sama, mis I tuuri vastavas B-osas. Tuuri lõppedes võetakse lähteasend.

III tuur A (taktid 1—8). Nagu I tuuri A-osa. Osa lõppedes teeb poiss jälle pooleringilise pöörde.

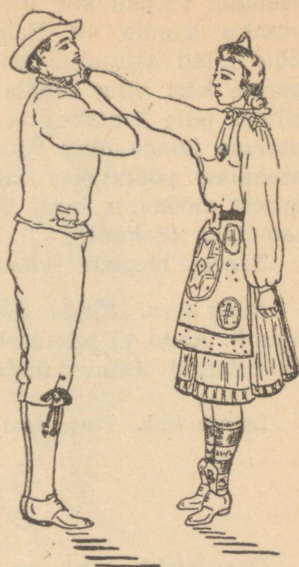
III tuur B (taktid 9—16). Paarilised löövad 9. takti I osal käed vastu oma puusi ja III osal sooritatakse rinna kohal pikiplaks. Seejärel, 10. takti I osal, hüpatakse ummisjalu (jalad koos) päripäeva pool ringi nii, et paarilised jäävad ringjoonel seljakuti. Eelnenud tegevus kordub (taktid 11—12) ja seekordsel hüppel pöörduetakse jälle hüppega päripäeva (jäädakse näotsi). 13. taktil teevad paarilised 2 plaksu — esimese puusadele, teise pikikäsi — ja 14. takti I osal tehakse ummisjalu hüpe päripäeva, jäädes seljakuti, ja III osal veel päripäeva pool ringi, jäädes näotsi. Ülejäänud osa (taktide 15—16) tegevus on sama, mis I tuuri vastavas B-osas.

IV tuur A (taktid 1—8). Sama, mis I tuuri A-osa. Osa lõppedes teeb poiss pöörde nii, et paarilised jäävad näotsi ringjoonel.

IV tuur B (taktid 9—16). „Ninatubaka nuusutamine“. 9. taktil tegevus sama, mis vastavalt eelnenud tuurides. 10. takti I osal sirutab poiss oma parema käe neiu ette, hoides peopesa ülespoole. Neiu võtab samal ajal parema käe näppudega poisi peopesalt „ninatubakat“ ja takti II osal nuusutab seda. Eelnenud tegevus kordub (taktid 11—12), kuid nüüd pakub neiu „ninatubakat“ ja poiss võtab ning nuusutab. 13. taktil teevad paarilised jälle 2 plaksu — esimese puusadele, teise pikikäsi — ja 14. taktil aevastavad kaks korda: aitšihh, aitšihh! esimest korda takti I osal, pöördudes näoga paremale, ja teist korda takti III osal, pöördudes näoga vasakule poole. Ülejäänud osa (taktide 15—16) tegevus on sama, mis I tuuri vastavas B-osas.

Joonis 11.

Joonis 12.

V tuur A (taktid 1—8). Nagu I tuuri A-osa. Osa lõppedes jäädakse ringjoonel näotsi.

V tuur B (taktid 9—16). „Kõrvalopsu“. 9. taktil tegevus sama, mis eelnenud tuurides. 10. takti I osal asetab poiss parema käe oma vasaku põse ette ja neiu samal ajal lööb parema käega poisi peopesale „kõrvalopsu“ (joonis 12). Eelnenud tegevus kordub (taktid 11—12), kuid nüüd lööb poiss neiu „kõrvalopsu“. 13. taktil teevad paarilised 2 plaksu — esimese puusadele, teise pikikäsi — ja 14. taktil järgneb 2 „kõrvalopsu“: takti I osal lööb neiu poisile ja takti III osal lööb poiss neiu. Ülejäänud osa (taktide 15—16) tegevus on sama, mis I tuuri vastavas B-osas.

VI tuur A (taktid 1—8). Sama, mis I tuuri A-osa. Osa lõppedes jäädakse ringjoonel näotsi.

VI tuur B (taktid 9—16). „Kaelustamine“. 9. taktil tegevus sama, mis eelnenud tuurides. 10. takti I osal astuvad paarilised parema jalaga kõnnisammu ette ja sülelevad teineteist,

asetades vasaku käe üle teise parema õla ja parema käe teise vasaku kaenla alt. Eelnenud tegevus kordub (taktid 11—12), kuid nüüd astutakse ette vasaku jalaga ja asetatakse üle õla parem käsi ning kaenla alt vasak käsi. 13. taktil teevad paarilised jälle 2 plaksu ja 14. takti I osal astuvad paarilised ette parema jalaga ning võtavad 10. takti asendi. Jäädes sülelus-asendisse pööratakse takti I osal pead paremalt poolt teineteisest mööda ja takti III osal vasakult poolt, nagu suudleksid teineteist põskedele.

Tantsu lõppedes võetakse käe alt kinni ja minnakse ära.

Märkus. Aliide Soomre (Laiuse khk. Sadala v. Mõisamaa k. Aadu t.) seletusel olevat lõpuks poiss võtnud neiu sülle, keerutanud temaga ümber ja viinud nagu kass hiire nurka.

Laiuse khk. Tartumaal. 1939. a.

8. Kalamies.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoneel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised pöörduvad ringjoneel kõrvuti, nägudega ringi keskme poole, ja moodustavad ühendatud kätega sõõri. Neiu poisi paremal küljel.

I tuur A (taktid 1—8). Alates vasaku jalaga liigub sõõr 8 põiapolka-sammuga päripäeva. Edasiliikumisel on kõikidel ülakeha kallutatud veidi parema külje suunas (joonis 13). 8. takti IV osal tehakse paremal jalal ilma käsi vallandamata äkiline üle jala pööre paremale, s. o. sõõr pöördub vastupäeva.

I tuur B (taktid 9—16). Alates vasaku jalaga liigub sõõr 8 põiapolka-sammuga vastupäeva. Edasiliikumisel on kõikidel ülakeha kallutatud veidi vasaku külje suunas. 16. takti III osal vallandavad tantsijad käed ja paarilised pöörduvad ringjoneel näotsi (poiss päripäeva, neiu vastupäeva), ühendavad paremad käed tereseongus ja tõstavad need näo kõrgusele. Vasakud käed ripuvad vabalt.

II tuur A (taktid 17—24). Alates vasaku jalaga tehakse vahelduvalt vasaku ja parema jalaga kohal 8 luiskheidet. Heited toimuvad vasaku jalaga ette põiki paremale (joonis 14) ja pa-

Joonis 13.

rema jalaga ette põiki vasakule, seejuures tugijalal vastavalt pöördudes. Luiskheide sooritatakse iga takti I poolel, kuna jala tagasitoomine toimub takti II poolel. Heide on jõuline, s. o. heitejalg sirutatakse põlvest ja põiast, samaaegselt tugijalal põlvest kergesti alla laskudes. Pärast kaheksandat heidet jäävad paarilised ringjoonel näotsi ja võtavad valsivõtte.

II tuur B (taktid 25—32). Alates välimiste jalgadega tantsitakse kohal 8 takti põiapolkat. 8 takti jooksul pöördatakse kohal 2 ringi päripäeva, seega iga takti jooksul veerand ringi. 32. takti lõppedes vallanduvad paarilised ja jäävad ringjoonel näotsi, poiss esipoolega vastupäeva, neiu päripäeva.

III tuur A (taktid 33—41). Tehakse 2 püstplaksu (33. takt). Seejärel võtavad paarilised parema käesanga ja pöörduvad kohal 16 käigusammuga 4 korda päripäeva ringi. Kõndi alustatakse vasaku jalaga. Kõnnil on ülakeha kallutatud veidi vasaku külje suunas, paariliste vaade juhitud teineteisele ja välimised käed pendeldavad vabalt kaasa. Viimane, s. o. 16. samm on lõppsamm. Sammu lõppedes vallandatakse võte ja paarili-

Joonis 14.

sed jäävad ringjoonel näotsi, poiss esipoolega vastupäeva, neiu päripäeva.

III tuur B (taktid 42—50). Tehakse 2 püstplaksu (42. takt). Seejärel võtavad paarilised vasaku käesanga ja pöörduvad kohal 16 käigusammuga 4 korda vastupäeva ringi. Kõndi alustatakse nüüd parema jalaga, samuti on ülakeha kallutus parema külje suunas. Viimane samm on lõppsamm.

Kui kalameest tantsitakse kaks korda järjest, siis võetakse tantsu lõppedes I korral lähteasend, teisel korral aga algasend.

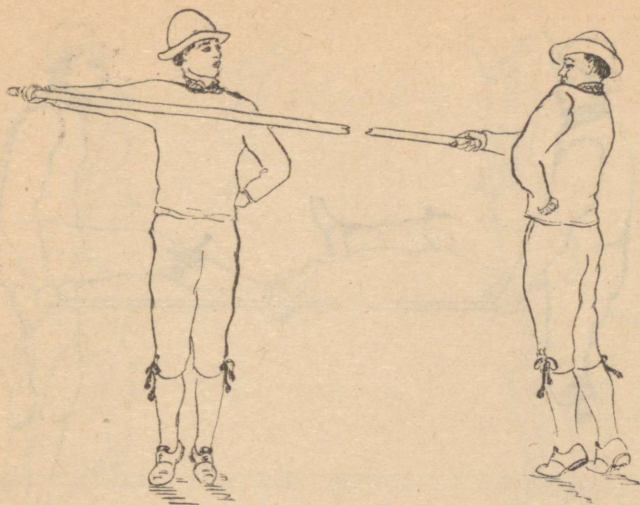
„Valimik eesti rahvatantse“. Theodor Saar, Kihnu khk. ning vald. 1936. a. H. Tampere.

9. Kandali

ehk vana eesti tants.

Osavõtjaid: kaks poissi ühes 4 kuni 5 m pikkuse latiga.

Lähteasend: mõlemad tantsijad (poiss nr. 1 ja nr. 2) seisa-

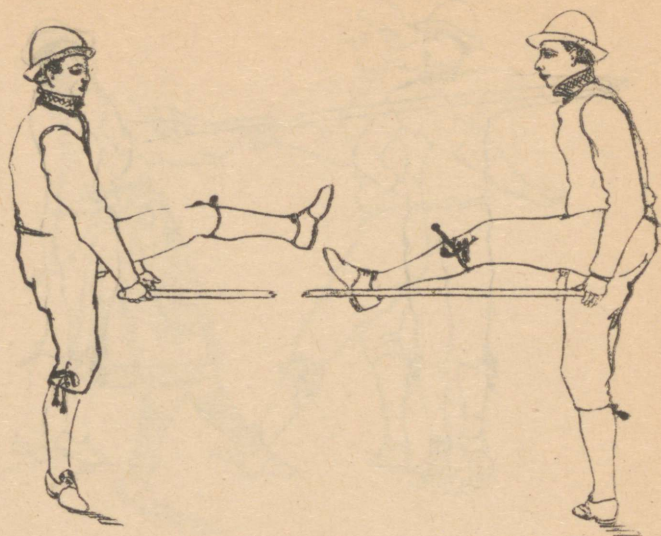
Joonis 15.

vad ringjoonel esipoolega vastupäeva ja hoiavad parema käega lati otsast kinni; latti hoidev käsi on sirgena alla, vasak puusas.

I tuur A (taktid 1—16). Alates parema jalaga liiguvad tantsijad hüpleva polka sammuga ringjoonel vastupäeva ja õõtsutavad käes olevat latti kord paremale, kord vasakule järgmiselt: esimese takti jooksul poiss nr. 1 tõmbab lati paremale, poiss nr. 2 lükkab vasakule; teisel taktil poiss nr. 1 lükkab vasakule, poiss nr. 2 tõmbab paremale jne. (joonis 15).

Õõtsutamine peab toimuma jõuliselt ja pidevalt, käsi sirgelt paremale-vasakule; seejuures tuleb tõsta latti kuni rinna kõrguseni. Tehakse 8 õõtsut, s. o. 8 korda kummalegi poole. 16. taktil ei viida latti enam kõrvale, vaid jäetakse nii, nagu oli lähtesendis.

I tuur B (taktid 17—32). Tehes parema jalaga rõhksammu, tõstavad tantsijad sirge käega 17. takti algul lati hooga üles pea kohale ja pöörduvad hüpleva polka sammuga päripäeva

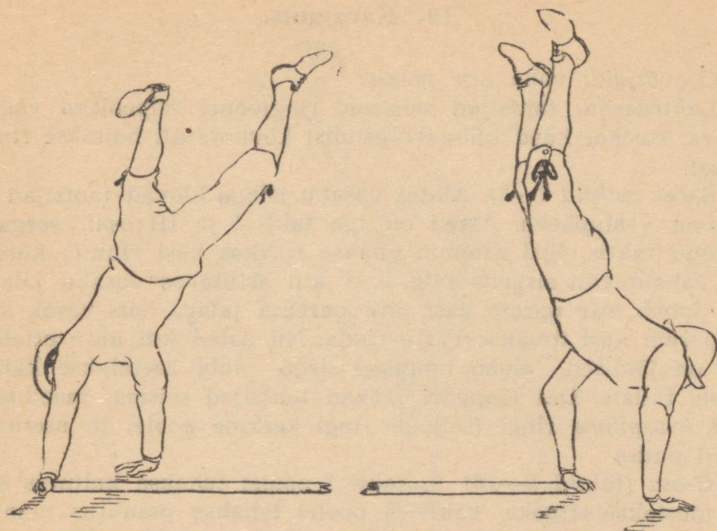
Joonis 16.

selle all kord ringi. Pöördumisel tuleb libistada kätt ümber lati. Järgmisel (18.) taktil rebitakse käsi jälle alla ja tantsijad liiguvad ringjoonel endise sammuga vastupäeva. Järgnevatel taktidel on tegevus analoogiline taktidele 17 ja 18. Üldse tehakse 8 pöördumist. 32. takti lõppedes jäetakse latt nii, nagu ta oli lähteasendis.

II tuur A (taktid 1—16). Nagu I tuuri A-osa.

II tuur B (taktid 17—32). Alates parema jalaga liiguvad tantsijad 17. takti jooksul ringjoonel vastupäeva; seejuures ripub latti hoidev käsi sirgena alla. Järgmise (18.) takti I osal tõstavad mõlemad poisid oma vasaku jala küljele sirgelt üles, viskavad lati selle alt parema käega läbi ja püüavad lati kinni vasaku käega (joonis 16), andes selle kohe üle paremasse kätte. Ülestõstetud jalg tuuakse samal ajal maha ja jätkatakse takti täienduseks hüpleva polka sammu.

Järgnevatel taktidel on tegevus analoogiline taktidele 17

Joonis 17.

ja 18. Üldse tehakse 8 jalatõstet. 32. takti lõppedes jäetakse latt nii, nagu ta oli lähteasendis.

III tuur A (taktid 1—16). Nagu I tuuri A-osa.

III tuur B (taktid 17—32). Alates parema jalaga ja andes latti vasakusse kätte, liiguvad tantsijad 17. takti jooksul ringjoonel hüpleva polka sammuga vastupäeva; seejuures nii latti hoidev kui parem käsi ripuvad vabalt alla. 17. takti lõppedes tõstavad tantsijad mõlemad käed ette-üles ja võttes hoogu sooritavad 18. takti jooksul hundiratta (joonis 17), viies maha enne parema käe ja seejärel kohe keppi hoidva vasaku käe. Järgneval taktil (takt 19) liigutakse ringjoonel hüpleva polka sammuga jälle vastupäeva ja 20. taktil lüüakse uuesti hundiratast. Nii kordub see vahelduvalt kuni tuuri lõpuni (taktid 21—32).

Halliste, 1889. a. J. Meomuttel. Käsikiri on ENSV Teaduste Akadeemia Kirjanduse Muuseumis.

10. Karutants.

Osavõtjaid: vaba arv poisse.

Lähteasend: tantsijad seisavad ringjoonel esipoolega vastupäeva, rusikas käed küünarliigendist kõverdatult hoitakse rinna kohal.

A-osa (taktid 1—8). Alates vasaku jalaga käivad tantsijad 16 sammu vastupäeva. Asted on iga takti I ja III osal, seega 2 sammu taktis. Igal sammul viiakse rusikas käsi rinnna kõrgusel vahelduvalt sirgena ette, s. o. kui astutakse vasaku jalaga, siis läheb ette parem käsi, kui parema jalaga, siis vasak käsi ja parem käsi tuuakse vastu rinda. Nii asted kui käte ettelöögid on jõulised. Keha hoitakse sirge. Jalg asetatakse käigul täiele tallale. Osa lõppedes jäävad tantsijad seisma, moodustavad äraspidise ringi (seljaga ringi keskme poole) ja asetavad käed puusa.

B-osa (taktid 9—16). 9. takti I poolel tehakse kallutus ette ja tõustakse sirgeks. Takti II poolel tehakse painutus taha ja tõustakse jälle sirgeks. Järgmisel taktil (takt 10) tehakse painutus paremale ja vasakule. Kogu see tegevus kordub veel 3 korda (kokku 16 painutust).

Osa lõppedes pöörduvad tantsijad vasakule, olles ringjoonel esipoolega vastupäeva.

C-osa (taktid 17—24). „Marsikäik“. Alates vasaku jalaga liigutakse 32 kõnnisammuga ringjoonel vastupäeva. Käik on poole kiirem kui A-osas, seega 4 sammu iga takti jooksul. Käigul on kõikidel käed puusas.

D-osa (taktid 25—32). „Vene tants“. Astudes 25. takti I osal vasaku jalaga ette rõhksammu, tuuakse takti II osal parem jalg tagant ja viiakse ette üle vasaku jala põiki vasakule ning puudutatakse kinganinaga korraks pörandat. Järgmine samm algab sama takti III osal parema jalaga ja seda ei rõhutata enam, kuna varvasastaku põiki üle parema teeb vasak jalg. Seega tehakse 2 sammu igas taktis. Üldse liigutakse 16 sammu.

Osa lõppedes jäädakse seisma ja pöörduetakse äraspidisesse ringi.

E-osa (takt 33). Kallutades ülakeha ette viiakse rusikas parem käsi vastu otsaesist ja vasak käsi selja taha vastu istmikku (joonis 18) ning taotakse nimetatud kohti seni, kuni pillimees lõpetab mängu.

Joonis 18.

Märkus. Tantsu andja Peeter Piilpärgi seletusel on tehtud selle tantsu juures ka vigureid. Nii ajanud mõni tantsijaist endale selga pahupidi pööratud kasuka ja sidunud ümber õlgedest vöö. See olnud siis emakaru. Emakaru läinud tantsupõrandale ja heitnud küljele. Nüüd tulnud üks tantsijaist — isakaru —, käinud ümber ja astunud üle emakaru, ise kangesti urisedes ning mõmisedes. Seejärel kiskunud isakaru emakaru üles, hakanud siis kahekesi ringi käima. Kohe tulnud pojadki (teised tantsijad) juurde ja tants võinud alata.

Peeter Piilpärk (Torupilli Peeter). Tallinn, 1938. a. U. Toomi.

11. Kassari.

Osavõtjaid: 6 segapaari.

Lähteasend: tantsijad seisavad kahel joonel — poisid frondilt vaadatult vasakul, käed vaheliti rinnal, neiud paremal, käed

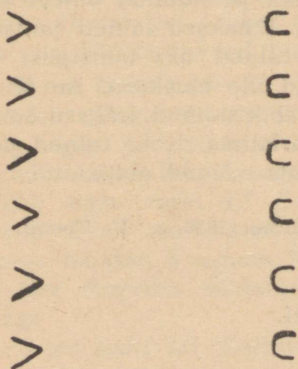
puusas; paarilised on kohastikku ja joonte vahe ca 3 m (joonis 19).

I tuur A (taktid 1—8). Alates vasaku jalaga lähevad poisid kolme hüpaksammuga neidude juurde. Aste on iga takti I osal ja hüpe III osal. Neiud seisavad rahulikult paigal. Neljanda takti I osal astuvad poisid parema jalaga veel väikese sammu ette ja nii neiud kui poisid teevad kummarduse, lüües ühtlasi kätega põikiplaksu takti III osal, kuna poisid samal ajal sooritavad vasaku jalaga rõhksammu tugijala kõrval vastu põrandat. Järgnevalt taganevad poisid, alates vasaku jalaga, kolme hüpaksammuga oma kohale, kuna 8. takti III osal kõik teevad jälle kummarduse, löövad plaksu ja poisid sooritavad vasaku jalaga rõhksammu vastu põrandat.

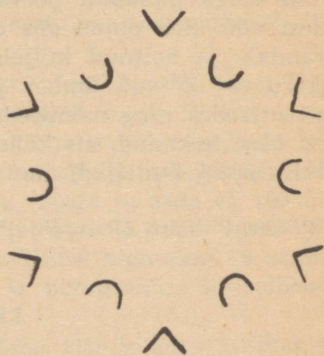
I tuur B (taktid 9—16). Neiud sooritavad nüüd seda, mida poisid tegid A-osas (poisid seisavad paigal, käed vaheliti rinnal).

Tervet tuuri (taktid 1—16) korratakse.

II tuur (taktid 17—32). „Palmimine“. Poisid teevad pool pöört vasakule, neiud paremale. Kõik algavad liikumist vasaku jalaga ja hüpaksammuga. Poisid liiguvad päripäeva, neiud vastupäeva ringjoonel, lüües iga hüppe juures kätega plaksu (iga takti III osal). Järgneb palmimine. Esimene poiss läheb vastu-

Joonis 19.

Joonis 20.

tulevast (oma) neiust mööda vasakut kätt, teisest aga paremat kätt, kolmandast jälle vasakut kätt jne. Teine poiss läheb esimesest neiust mööda paremat kätt, teisest (oma) neiust vasakut kätt jne. Liigutakse seni, kuni jõutakse vastas olnud rea kohale (nüüd on poisid frondilt vaadates paremal, neiud vasakul).

III tuur (taktid $2 \times 1-16$). Jätkatakse hüpaksammuga liikumist frondi poole, ühtlasi lõpetatakse plaksutamine ja käed asetatakse puusa. Frondipoolses rea otsas olevad paarilised lähevad järjekorras teineteisele vastu, ühendavad poiss vasaku, neiu parema käe pihkseongus õla kõrgusel ja lähevad ridade vahel frondilt eemale, kokku 8 hüpaksammuga. Jõudnud teisele poole otsa, pöördub esimene paar ühe hüpaksammuga koha peal seestpoolt ringi (poiss vastupäeva, neiu päripäeva); nad ühendavad teised käed, moodustavad ühendatud kätest värava ja hakkavad tagasi tulema, kuna teised poevad nende käte alt läbi. Paar, kes on jõudnud rea lõppu, pöördub ringi ja toimib esimese paari sarnaselt. Esimene paar, jõudnud frondini, pöördub uuesti ringi (poiss päripäeva, neiu vastupäeva); nad ühendavad teised käed ja algavad pugemist vastutulevate paaride käte alt. Teised järgnevad. Esimene paar, jõudes nüüd rea lõppu, laseb kätest lahti ja, asetades käed puusa, pöördub poiss paremale, neiu vasakule; samuti talitavad järgnevalt ka teised paarid ja kõik tulevad oma kohtadele tagasi. Kohal tehakse seni hüpaksamme, kuni lõpeb III tuuri muusika (taktid $2 \times 1-16$).

IV tuur (taktid $2 \times 17-32$). Esialgne tegevus sama, mis II tuuris, s. o. „palmimine“. Kui paarilised tulevad teist korda üksteisele vastu (see toimub lähteasendi järgi vaadates joonte tagumiste otste vahekohal), siis pöörduvad paarilised kõrvuti, ühendavad käed (poiss vasaku, neiu parema) õla kõrgusel ja tulevad otse ettepoole (s. o. frondi poole). Jõudnud lähteasendi järgi vaadates joonte esimeste otste vahekohale, pööratakse suund vasakule (vastupäeva) ja liikudes ringjoonel moodustatakse ring. Kui ringi otsad jõuavad kokku (esimesed paarid võtavad pikema sammu, viimased lühema), jäävad kõik seisma. Pöördues esipoolega ringi keskme poole, astuvad neiud sammu võrra ringi keskme poole põiki paremale nii, et tantsijad on nüüd kahekordses ringis — neiud seismises, poisid välimises — (joonis 20) ja poisid neiude vahekohal.

V tuur (taktid $2 \times 1-16$). Alates vasaku jalaga lähevad poi-

sid nelja hüpaksammuga neidude vahelt läbi ringi keskkoha (taktid 1—4). Iga hüppe juures lüüakse kätega plaksu ja oma neiust minnakse mööda vasakut kätt. Neiud samal ajal seisavad paigal, käed puusas. Jõudnud ringi keskkoha, taganevad poisid nelja lühikese hüpaksammuga sellele ringjoonele, kus seisid neiud. Samal ajal kui poisid taganevad, taganevad ka neiud nelja lühikese hüpaksammuga, jõudes poiste endisele ringjoonele. Taganemisel löövad poisid endiselt plaksu, neiud mitte (taktid 5—8). Tegevus lõppenud, asetavad poisid käed vaheliti rinnale. Alates vasaku jalaga lähevad nüüd neiud nelja hüpaksammuga poiste vahelt läbi ringi keskkoha, lüües igal hüppel kätega plaksu. Seejärel taganevad kõik (ka poisid) nelja hüpaksammuga oma esialgsele ringjoonele (taktid 9—16). Neiud löövad ka taganedes plaksu, kuna poisid hoiavad endiselt käsi vaheliti rinnal. Tervet tuuri korratakse (teist korda taktid 1—16). Viimasel neljal taktil ei tagane enam poisid, vaid seisavad kohal ja neiud taganevad nende vahekohta nii, et oma poiss jääb neiule vasakut kätt. Tuuri lõppedes paarilised pöörduvad näotsi.

VI tuur (taktid 17—32). „Palmimine“. Alates vasaku jalaga ja liikudes hüpaksammuga, lähevad poisid vastupäeva, neiud päripäeva. Oma paarilisest minnakse mööda vasakut kätt, järgmisest vastutulejast (samm ja hüpe tuleb teha natuke paremale) paremat kätt jne. Hüppe juures löövad kõik kätega plaksu.

Palmitakse seni, kuni kohatakse oma paarilist; siis võetakse parem käesang, pöördatakse kahe hüpaksammuga kohal päripäeva ringi ja tullakse tagasi palmides (poisid päripäeva, neiud vastupäeva), minnes esimesest vastutulijast mööda vasakut kätt, järgmisest paremat kätt jne. Palmitakse nii kaua, kuni kohatakse jälle oma paarilist. Nüüd ühendatakse parem käesang ja hüpatakse kohal päripäeva ringi seni, kuni lõpeb muusika.

Liisu Vulkan, Anu Einbluth ja Anu Engblom, Vihterpalu v. 1933. a. saadud andmetel koostasid tantsu O. Matiisen ja U. Toomi.

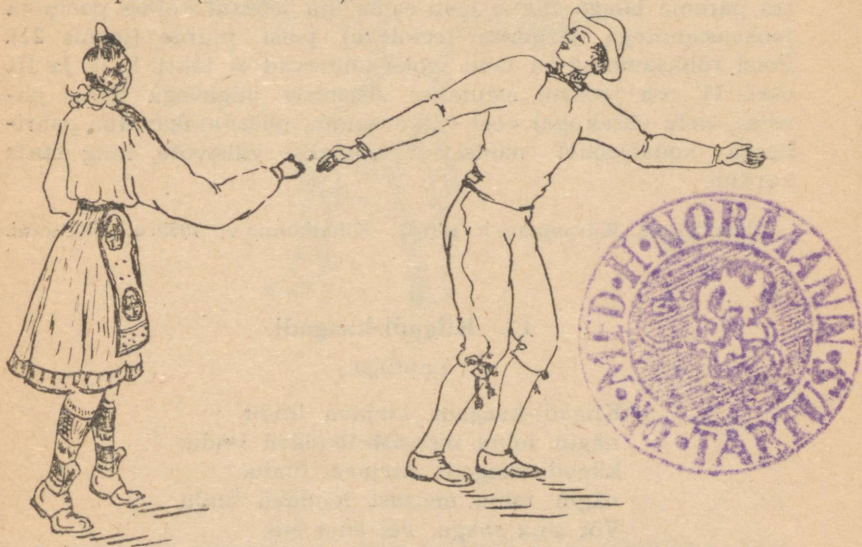
12. Keigapere tants.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised pöörduvad kodarjoonel näotsi ja võtavad valsivõtte, pöörates seejuures väliskülgi vähe väljapoole.

A-osa (taktid 1—4). Alates välimiste jalgadega liigutakse ringjoonel eesti polka põhisammuga vastupäeva edasi (takt 1), seejärel, alates sisemiste jalgadega, taganetakse sama sammuga päripäeva (takt 2). Alates kolmandast taktist pööreldakse eesti polka põhisammuga päripäeva üks ring, ringjoonel edasi liikudes vastupäeva (taktid 3—4).

Joonis 21.

B-osa (taktid 5—8). Alates sisemiste jalgadega tantsitakse polkat vastupäeva (tagurpidi) pööreldes, ringjoonel endiselt vastupäeva edasi liikudes järgmise sammuga: kui taktides 1—4 oli hüpe iga takti IV osal, siis alates viiendast taktist sooritatakse hüpe iga takti I osal. Takti II osal astutakse pöör-

levalt välimiste jalgadega poolpikk samm, takti III osal tuuakse sisemised jalad keskpaigaga välimiste kanna kohta ja takti IV osal astutakse pöörlevalt veel väike samm välimiste jalgadega. Selleks, et A-osa tegevusest vahetult üle minna B-osa pöörlemisele, tuleb sooritada sisemistel jalgadel 2 hüpet järjest, nimelt neljanda takti IV osal ja viienda takti I osal.

Taktide 5—8 jooksul pööreldakse sama sammuga, s. o. hüpega takti I osal 2 ringi, seega igal taktil pool ringi, ja lõpetatakse nii, et paarilised jäävad kodarjoonel näotsi ja vallandavad käed.

C-osa (9. takt). Olles natuke kummargil ette põiki vasakule, teeb poiss koha peal 3 rõhksammu vasaku jalaga alates. Alates parema jalaga liigub neiu sama aja jooksul kolme poolpika jooksusammuga järgmise (eeloleva) poisi juurde (joonis 21). Poisi rõhksammud ja neiu jooks toimuvad 9. takti I, II ja III osal. IV osa jooksul astutakse sisemiste jalgadega (poiss parema, neiu vasakuga) veel väike samm, pöördatakse uue paarilisega kodarjoonel näotsi ja võetakse valsivõte, ning tants kordub.

Jaen Tiitus, Kiirassaare k. ning t. Kihelkonna v. 1939. a. U. Toomi.

13. Kiigadi-kaagadi.

Lauluga.

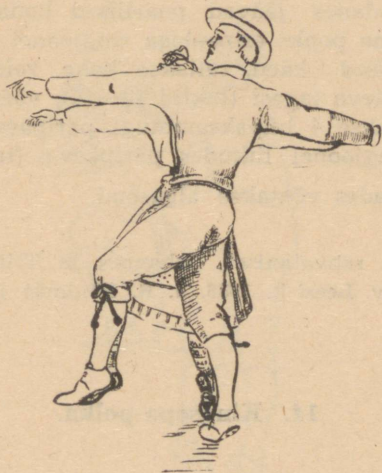
Kiigadi-kaagadi kirjava lindu,
nägin mina metsast lendävä lindu;
kiigadi-kaagadi kirjava lindu,
nägin mina metsast lendävä lindu.
Või sina saagu, voi sina sie;
Keik on mustan meren pääl.
Või sina saagu, voi sina sie;
Keik on mustan meren pääl.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised ühendavad rippuvad sisemised käed pihkseongus ja jäävad kodarjoonel kõrvuti; välimised käed ripuvad vabalt.

A-osa (taktid 1—8). Alates välimiste jalgadega liigutakse 4 hüpaksammuga ringjoonel vastupäeva. Hüpped on esimese ja teise takti II ja IV osal. Hüpaksammudega liikumisel pendeldavad nii sisemised kui välimised käed vabalt kaasa (joonis 22). Neljanda hüppe ajal vallandavad paarilised käed ja pöördu-

Joonis 22.

vad seestpoolt ümber, s. o. poiss paremal jalal päripäeva, neiu vasakul jalal vastupäeva, ühendavad teised käed ja tulevad 4 hüpaksammuga ringjoonel päripäeva tagasi (taktid 3—4). Neljanda takti lõppedes vallandatakse uuesti käed ja paarilised pöörduvad seestpoolt ümber, seekord poiss paremal jalal vastupäeva, neiu vasakul jalal päripäeva. Edasine tegevus on taktide 1—4 kordamine.

B-osa (taktid 9—16). Paarilised ühendavad sisemised käed (poiss parema, neiu vasaku) ja alates välimiste jalgadega liigu-

vad kahe reinlenderisammuga ringjoonel vastupäeva. Edasi-
liikumine toimub pööretega; esimese reinlenderisammu jook-
sul pöörduvad paarilised peagu seljakuti, viies seejuures ühen-
datud sisemised käed sirgelt ette õlavöö kõrgusele, kuna teise
reinlenderisammu jooksul pöördutakse näotsi (taktid 9—10).
Seejärel võtavad paarilised valsivõtte ja pöörduvad 4 hüpak-
sammuga päripäeva $1\frac{1}{2}$ ringi, liikudes ringjoonel vastupäeva
(taktid 11—12). Hüpaksammudega pöördumine lõpetatakse nii,
et võtet vallandades jäävad paarilised kodarjoonel kõrvuti,
neiu ringi keskme poole, esipoolega ringjoonel päripäeva. Nüüd
ühendatakse teised käed, tullakse kahe reinlenderisammuga
ringjoonel päripäeva tagasi (taktid 13—14), võetakse jälle valsi-
võtte ja pöördutakse 4 hüpaksammuga päripäeva $1\frac{1}{2}$ ringi, sa-
mal ajal ka ringjoonel liikudes päripäeva (taktid 15—16).

Tantsu lõpetades võetakse algasend.

„Valimik eesti rahvatantse“. Johannes ja Triinu Ungers, Kuu-
salu khk. Kolga v. Leesi k. 1936. a. R. Põldmäe ja H. Tampere.

14. Kingsepa-polka.

Osavõtjaid: vaba arv meespaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised pöörduvad kodarjoonel näotsi ja võta-
vad valsivõtte; ühendatud käed on küünarnukist kõverdatud.

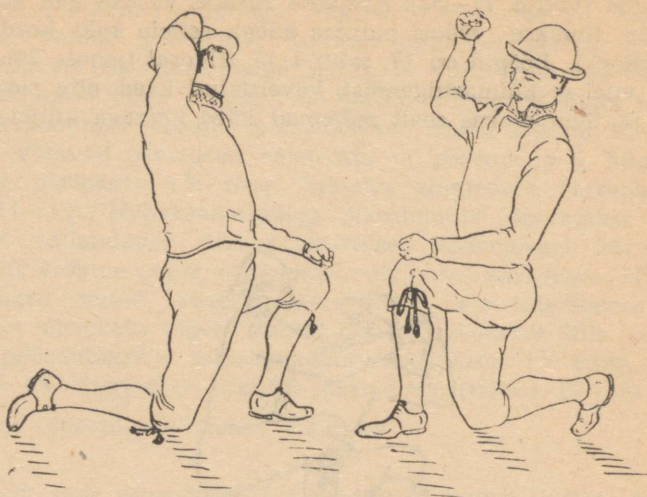
A-osa (taktid 1—16). Alates välimiste jalgadega tantsitakse
16 takti polkat hüpleva polka põhisammuga. Pöörlemine toi-
mub päripäeva iga takti jooksul pool ringi. Ringjoonel liigu-
takse vastupäeva. Iga takti I osal tehtav samm on rõhuline ja
suure tõstega, kõverdades ette-üles tõstetavat jalga põlvest üle
täisnurga, samuti ka põiast, juhtides varbad ülespoole. Koos
jalatõstega painutatakse ülakeha ülestõstetud jala suunas, sama-
aegselt tõstes samapoolset õlga (joonis 23). 16. taktil vallandu-
vad paarilised, asetuvad ringjoonel näotsi ja laskuvad paremale
põlvele (joonis 24).

B-osa (taktid 17—32). Asetades rusikas vasaku käe vasakule põlvele, lüüakse rusikas parema käega sellele kaks korda („tikutamine“). Löögid on 17. takti I ja III osal (joonis 24). Seejärel viiakse küünarliigendist kõverdatud käed ette rinna kohale ja tõmmatakse sealt mõlemad käed korraga küljele laiali

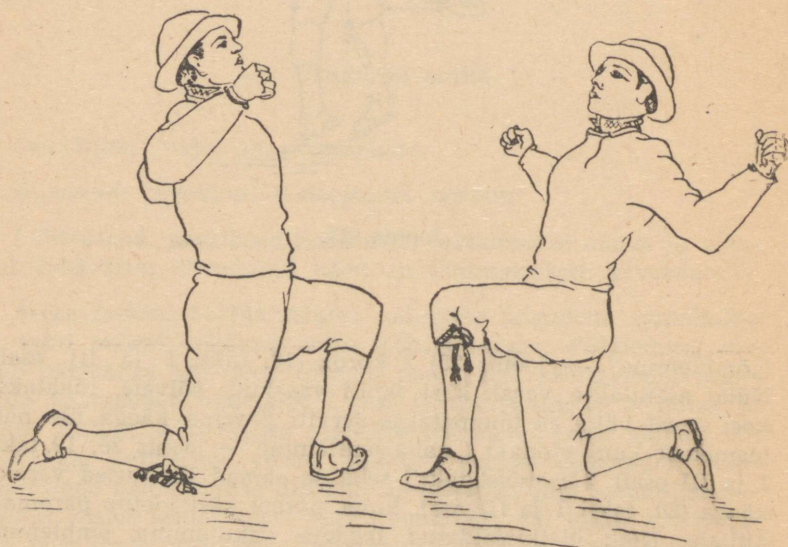

Joonis 23.

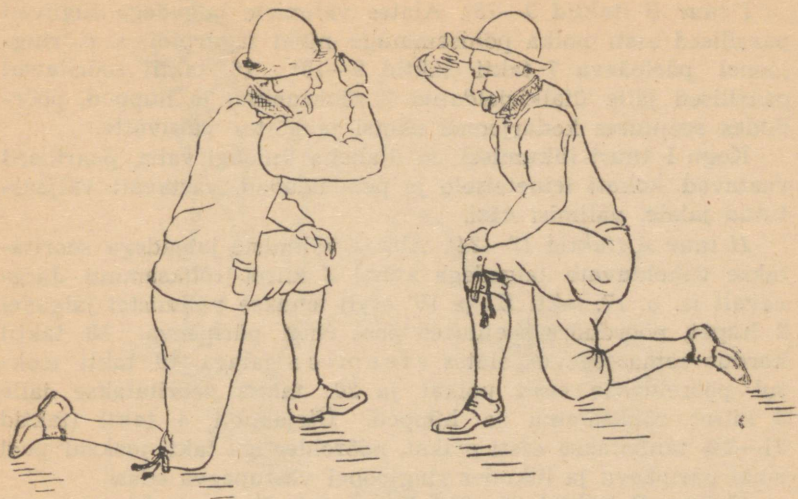
(„õmblemine“ — joonis 25) 2 korda (18. takti I ja III osal). Nüüd asetatakse vasak käsi lapiti vasakule põlvele, lükatakse keel suust välja ja tõmmatakse serviti parema käega üle näo, otsmikust kuni rinnani („naha venitamine“ — joonis 26, 19. takti I ja III osal). Järgmisel taktil tehakse samad liigutused vasaku käega (20. takti I ja III osa), kuna parem käsi toetub paremale küljele. Kõik ülalkirjeldatud tegevus (tikutamine, õmblemine ja naha venitamine) kordub veel 3 korda (taktid 21—32).

Joonis 24.

Joonis 25.

Joonis 26.

32. takti lõppedes tõusevad tantsijad püsti ja tantsu kordamisel võtavad lähteasendi ning valsivõtte, tantsu lõpetamisel aga algasendi.

Peeter Piilpärk (Torupilli Peeter). Tallinn, 1939. a. U. Toomi.

15. Koigi polka.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised, jäädes kodarjoonel kõrvuti, võtavad sisemiste kätega käesanga; välimised käed ripuvad vabalt.

I tuur A (taktid 1—8). Alates välimiste jalgadega sooritatakse kohal vahelduvate jalgadega 3 kiiret rõhksammu. Löögid langevad esimese takti I, II ja III kuueteistkümnendikule. Järgnevalt, s. o. esimese takti III ja IV osal, sooritatakse kohal välimise jalaga varvasseisus 2 hüpet. Järgmisest taktist (takt 2) algab edasiliikumine eesti polka põhisammuga, mis kestab kuni 8. taktini. 8. taktil sooritatakse jälle vahelduvate jalgadega kohal 3 kiiret rõhksammu ja 2 hüpet.

I tuur B (taktid 9—16). Alates välimiste jalgadega liiguvad paarilised eesti polka põhisammuga nüüd tagurpidi, s. o. ringjoonel päripäeva 7 takti (taktid 9—15). 16. taktil sooritavad paarilised jälle ülalkirjeldatud 3 rõhksammu ja hüpped, pöördues seejuures kodarjoonel näotsi ja võttes valsivõtte.

Kogu I tuuri liikumisel on ülakeha kuidagi vaba, paarilised vaatavad kohati teineteisele ja pendeldavad, vastavalt väljaastutud jalale, välimisi käsi.

II tuur A (taktid 17—24). Alates välimiste jalgadega sooritatakse vahelduvate jalgadega kohal 3 kiiret rõhksammu. Järgnevalt (s. o. 17. takti III ja IV osal) tehakse välimistel jalgadel 2 hüpet, pöördudes seejuures pool ringi päripäeva. 18. taktil kordub sama tegevus alates sisemise jalaga. 19. takti jooksul pööreldakse eesti polkat ja 20. taktis sooritatakse jälle 3 kiiret rõhksammu ja hüpped. Ülejäänud 4 takti (taktid 21—24) tantsitakse eesti polkat, pööreldes iga takti jooksul pool ringi päripäeva ja liikudes ringjoonel vastupäeva edasi.

II tuur B (taktid 25—32). Sama, mis II tuuri A-osa; ainult pöörelda tuleb tagurpidi, s. o. iga takti jooksul pöörduetakse pool ringi vastupäeva, kuna ringjoonel liikumine jääb endiseks (vastupäeva).

Märkus. Tantsu iseloomustavamaks jooneks on rõhksamm, mida sooritatakse tervel tallal, ja hüpped, mida tehakse varvasseisus. Rõhksammud koos hüpetega esinevad I tuuri 1., 8. ja 16. taktil ja II tuuris 17., 18., 20., 25., 26. ja 28. taktil.

Joosep Grünthal, pärit Koigi-Silmsist. Tallinn, 1938. a. S. Kanter ja K. Üksine. Täiendavalt Joosep Grünthal'ilt Tallinnas 1940. a. U. Toomi ja K. Üksine.

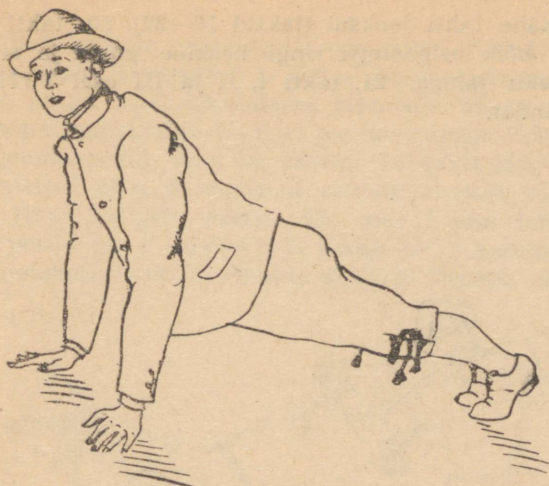
16. Konnatants.

Osavõtjaid: vaba arv meespaare (poisid nr. 1 ja nr. 2).

Algasend: tantsijad seisavad ringjoonel järjestikku esipoollega vastupäeva.

Lähteasend: tantsijad laskuvad põrandale nii, et tahta koos sirutatud jalad toetuvad varvastele ja keha kätele; pea on püsti (joonis 27).

I tuur A (taktid 1—8). Toetudes kätele ja varvastele hüpatakse iga takti I osal ringjoonel veidi edasi, kuna järgmised

Joonis 27.

osad (iga takti II, III ja IV osa) seistakse paigal ja nokutatakse peaga, pöörates seda paremale ja vasakule. Pärast kaheksandat hüpet tõustakse püsti ja jäädakse seisma ringjoonel, esipoolega ringi keskme poole.

I tuur B (taktid 9—29). Tõstes käed üles ja hoides sõrmed haruli, sooritatakse 9. takti I ja III osal vasakul jalal 2 hüpet; seejuures pöörduakse veerand ringi kohal päripäeva. Hüpete juures on parem jalg, kõverdunud põlvest, tõstetud ette-ülles täisnurkselt ja varbad juhitud ülespoole (joonis 28). 10. taktis vahetub jalg, s. t. hüpatakse paremal, tõstes vasakut jalga ja pöördudes seejuures endiselt veerand ringi päripäeva. Järgneva kahe takti jooksul jätkatakse pöördumist päripäeva (taktid 11—12).

Kõik eelmine kordub, kuid nüüd pöörduakse kohal vastu-päeva (taktid 13—16). 16. takti lõppedes jäädakse seisma esipoolega ringi keskme poole ja asetatakse käed puusa.

17. takti I osal tehakse kummardus, poisid nr. 1 vasakule ja poisid nr. 2 paremale, vaadatakse teineteisele silmi ja tehakse grimass. Kummarduse juures ei pöörata jalgu. Järgmisel taktil (takt 18) kummardatakse vastassuunas, s. o. poisid nr. 1 pöörduvad paremale, poisid nr. 2 vasakule. Sama tegevus kor-

dub veel kahe takti jooksul (taktid 19—20). 20. takti lõppedes pöörduvad kõik esipoolega ringi keskme poole ja sooritavad, alates vasaku jalaga, 21. takti I, II ja III osal 3 rõhksammu vastu pörandat.

Joonis 28.

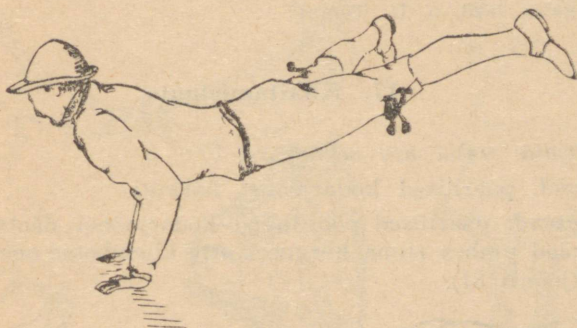
Joonis 29.

Ülejäänud taktide (taktid 22—29) jooksul sooritatakse kohal ülestõstetud kätega pöördumine nii, nagu see oli I tuuri B-osa alguses (taktide 9—16 tegevus). 29. takti lõppedes pöörduvad tantsijad ringjoonel esipoolega vastupäeva ja laskuvad lähteasendisse.

II tuur A (taktid 1—8). Sama, mis I tuuri A-osa. Pärast kaheksandat hüpet tõustakse püsti, jäädakse seisma ringjoonel esipoolega ringi keskme poole ja asetatakse käed üksteise õlgadele, poisid nr. 1 enne, poisid nr. 2 hiljem.

II tuur B (taktid 9—29). 9. takti I osal sooritatakse vasaku

jalaga samm kõrvale ja takti III osal hüpe, liikudes seejuures sõõriga vasakule (päripäeva) ja tõstes samaaegselt paremat jalga taha-üles, põiast hästi kõverdades ettepoole. 10. taktis vahetub jalg ja hüpe sooritatakse k o h a l parema jalaga. Eelnenud kahe takti tegevus kordub kuni 16. taktini. 16. takti lõppedes vabastavad tantsijad käed ja asetavad vaheliti rinnale, olles ise esipoolega ringi keskme poole. 17. takti I osal tehakse kummardus, poisid nr. 1 vasakule ja poisid nr. 2 paremale, vaadatakse teineteisele silmi ja tehakse grimass (täpselt nagu I tuuri B-osas).

Joonis 30.

Järgmisel taktil (takt 18) kummardatakse vastassuunas. Sama tegevus kordub veel kahe takti jooksul (taktid 19—20). 20. takti lõppedes pöörduvad kõik esipoolega ringi keskme poole ja sooritavad 3 põikplaksu, mis langevad 21. takti I, II ja III osale. Seejärel asetatakse jälle käed üksteise õlgadele ja korratakse II tuuri B-osa algul (taktides 9—16) kirjeldatud tegevust (taktid 22—29). 29. takti lõppedes laskuvad tantsijad ringjoonel kükakile ning toetavad jalgu varvastele, hoides seejuures põlvi laiali, ja keha kätele põrandal (joonis 29).

Ringjoonel asetatakse nii, et vasak jalg oleks ja liiguks ringjoonel, parem aga väljaspool ringjoont.

III tuur A (taktid 1—8). Iga takti I osal sooritatakse nn. „konnahüpe“. Viies käed väikese sammu võrra ette ja asetades nad õla laiusel põrandale, kantakse keharaskus kätele ja viiakse jalad hooga harkseisus sirgelt taha üles (joonis 30). Takti III

osas tuuakse jalad käte juurde ja, kandes keharaskuse jalga-
dele, seistakse paigal ning nokutatakse peaga, pöörates seda
paremale ja vasakule. Nii sooritatakse 8 hüpet (taktid 1—8). Pär-
rast kaheksandat hüpet tõustakse püsti ja jäädakse seisma ring-
joonel, esipoolega ringi keskme poole.

III tuur B (taktid 9—29). Sama, mis I tuuri B-osa; ainult 29.
takti lõppedes ei võta tantsijad enam lähteasendit, vaid jäävad
algasendisse.

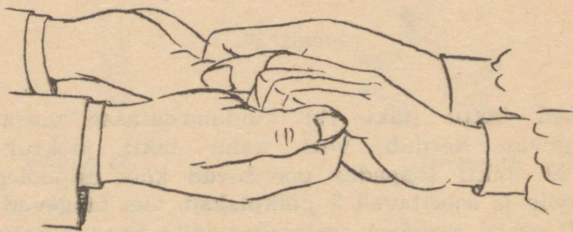
I tuur saadud dr. A. Masing'ilt (pärit Vigalast) Tallinnas 1928. a.
Teised tuurid üles kirjutatud Muusikamuuseumi ringreisil mitmelt
isikult Vigalas 1928. a. U. Toomi.

17. Kükitamistants.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised pöörduvad kodarjoonel näotsi ja, si-
rutades käed umbes rinna kõrgusel ette, ühendavad need konks-
seongus (joonis 31).

Joonis 31.

A-osa (taktid 1—8). Paarilised kükitavad (joonis 32) 2 korda.
Kükk toimub esimese ja teise takti I osal, tõus samade taktide
III osal. Seejärel, alates vasaku jalaga ja pöördudes veidi va-
sakule, vahetatakse kohad päripäeva 4 käigusammuga (taktid
3—4). Neljas samm on lõppsamm.

Kõik eelmine kordub (taktid 5—8). Kaheksanda takti lõp-
pedes võtavad paarilised vaksivõtte, kuid nii, et külgsuunas

väljasirutatud ja ühendatud käed on kõverdatud küünarliigen-
dist täisnurkselt ja juhitud üles (joonis 33).

B-osa (taktid 9—16). Tantsitakse hüpleva polka põhisammuga polkat. Iga takti jooksul pööreldakse pool ringi päripäeva, liikudes seejuures ringjoonel vastupäeva edasi.

Joonis 32.

Joonis 33.

Märkus. Tantsu andja seletusel on tantsu juures lauldud:
I osas: Kükita, kükita! Mis siis muud, kui kükita!
II osas: trall, lall, la, la, la, la, lall, lall, lall, la.

Peeter Piilpärk (Torupilli Peeter). Tallinn, 1936. a. U. Toomi.

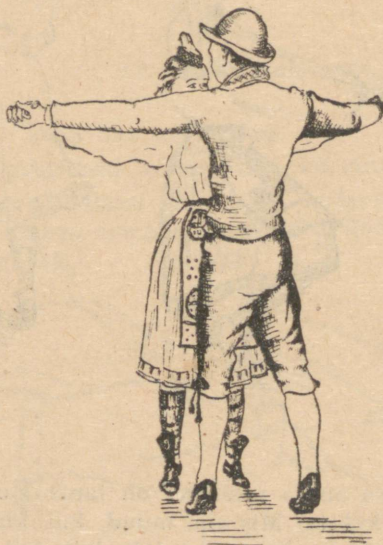
18. Marupolka.

Osavõtjaid: 8 segapaari, kes on järjekorras nummerdatud.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised pöörduvad kodarjoonel näotsi ja võtavad valsivõtte.

I tuur A (taktid 1—8). Alates välimiste jalgadega tantsitakse 7 takti hoogsat pikasammulist polkat hüpleva polka põhisammuga. Pöörlemine toimub päripäeva iga takti jooksul pool ringi. Ringjoonel liigutakse vastupäeva. Iga takti I osal tehtava sammu puhul kallutatakse ülakeha vastava jala suunas.

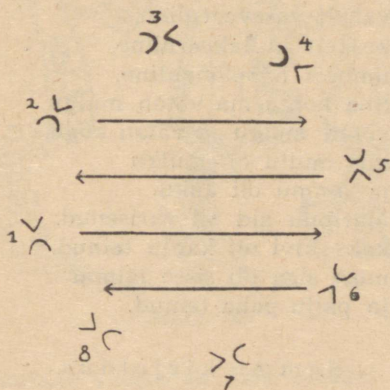

Joonis 34.

Kaheksandal taktil seisavad paarilised valsivõttes kodarjoonel näotsi nii, et neiu on seljaga ringi keskme poole, ja sooritavad koha peal 3 rõhksammu, alates sisemiste jalgadega (8. takti I, II ja III osa). Kaheksanda takti IV osal asetatakse välimised jalad tugijala kõrvale põrandale.

I tuur B (taktid 9—16). Alates sisemiste jalgadega ja tehes esimese sammu rõhulise, tantsitakse 7 takti sama polkat. Pöörlemine toimub nüüd vastupäeva, iga takti jooksul pool ringi. Ringjoonel liikumine jääb endiselt vastupäeva (taktid 9—15). 16. taktil on paarilised lähteasendis ja seistes koha peal teevad 3 rõhksammu (16. takti I, II ja III osa). Takti IV osal asetatakse sisemised jalad tugijala kõrvale pörandale, paarilised vallandavad võtte ja seistes rahulikult ootavad, kuni muusika kordab eelmängu (3 akordi). Eelmängu lõppedes asetuvad paarilised ringjoonel näotsi, väliskülgedega ringi keskme poole, ja võtavad süldvõtte (joonis 34).

II tuur A (taktid 1—8). Alates välimiste jalgadega liiguvad kohastikku olevad 4 paari — paarid 1, 2, 5 ja 6 — 4 külkgalopisammuga diametraalselt läbi ringi. Paarid mööduvad üksteisest nii, et neiud on seljakuti (joonis 35). Kui jõutakse vastasolnud paari endisele kohale, tehakse seal pooleringiline pööre vastupäeva, nii et välimised küljed jäävad jälle ringi keskme poole (taktid 1—2), ja jäädakse süldvõttes seistes ootele.

Joonis 35.

Järgnevalt talitavad niiviisi ülejäänud kohastikku olevad paarid — paarid 3, 4, 7 ja 8 (taktid 3—4). Kõik ülalkirjeldatu kordub (taktid 5—8).

Kaheksanda takti lõppedes pöörduvad paarilised kodarjoonel näotsi ja võtavad valsivõtte.

II tuur B (taktid 9—16). Nagu I tuuri A-osa. Viimaseks taktiks jõuavad paarilised lähteasendisse ja sooritavad koha peal 3 rõhksammu, alates sisemiste jalgadega.

Põhisammuline polka on laialt tuntud Lõuna-Eestis, nimetusega „läti polka“. Tants vabalt seatud 1934. a. U. Toomi.

19. Muhu kannanöör (köverik).

Lauluga.

Tink-tink-tink tillerille,
tank-tank-tank talleralle,
siin sees oli ilus ätse,
ilus ätse ja kena ätse.
Seda ätset tahaks näha saada:
mida karva ätse kasvab?
Seest siiruviiruline,
vahelt vaseveeruline,
keskelt kullakeeruline,
ümbert hõbelõnguline.
Siia kohta ma võtan mulgu,
võtan mulgu ja võtan augu,
kus mullu oli mulku
ja ammu oli auku.
Maripuu aid oli varisenud,
kaks kivi oli kahju teinud,
must siga oli sisse läinud
ja palju paha teinud.

Sammu kirjeldus.

Samm on kolmeosaline vahetussamm.

Astudes takti I osal vasaku jalaga poolpika samm u ette, kantakse keharaskus sellele. Takti II osal tuakse parem jalg vasaku kõrvale, keskkohaga vasaku jala kanna kohta. Takti III osal tehakse vasaku jalaga veel väike samm ette ja kohe seejärel tõstetakse parem jalg taha üles nii, et varbad on juhitud allapoole. Jala tõstmise juures kallutatakse ülakeha natuke paremale küljele ja vaadatakse üle parema öla põrandale,

ülestõstetud jalale (joonis 36). Järgmine samm (takt) algab parema jalaga.

Osavõtjaid: vaba arv neiusid, kellest üks on juhtantsija.

Algasend: tantsijad seisavad ringjoonel esipoolega ringi keskme poole.

Lähteasend: tantsijad pöörduvad ringjoonel esipoolega päripäeva ja moodustavad, käed kätes, sõõri.

A-osa. Alates vasaku jalaga liigub sõõr ülalkirjeldatud samuga päripäeva.

Joonis 36.

B-osa. Juhtantsija vallandab oma vasaku käe, asetab selle puusa (sama teeb tema ees olija oma parema käega) ja pöörduvas vasakule veab ringi enda järel vastupäeva äraspidiseks sõõriks. Jõudes ringi lõpus olija juurde ühendatakse jälle käed.

C-osa. Sõõr liigub äraspidiselt ringjoonel vastupäeva.

D-osa. Juhtantsija vallandab oma vasaku käe, asetab selle puusa ja pöörduvas paremale veab ringi enda järel päripäeva senikaua, kuni jõuab ringi lõpus olija juurde. Ühendades käed moodustatakse lähteasendi sõõr ja tants võib korduda.

Märkus. A- ja C-osa kestus on vaba, kuna B- ja D-osa kestuse määrab osavõtjate arv, s. t. vastava ringjoone pikkus.

„Valimik eesti rahvatantsu“. Piiri ja Nautse küla neiud. Muhu-Stuurvald Muhu khk. 1935. a. R. Põldmäe ja U. Toomi.

20. Mulgi polka.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised pöörduvad kodarjoonel näotsi ja võtavad väikese harkseisu; välimised käed ripuvad vabalt.

I tuur A (taktid 1—8). „Teretamine“. Paarilised, tehes väikese kummarduse ette, sooritavad esimese takti I osal ühe põikplaksu ees ja takti II osal, tehes painutuse tahapoole, ühe põikplaksu selja taga. Poistel on tahapoole painutus sügavam kui neiuudel. Seejärel ulatavad paarilised teineteisele paremad käed tere-seongus ja raputavad neid alla-üles teise takti I, II ja III osal kokku 3 korda (joonis 37). Kolmandal taktil korratakse sama tegevust vasaku käega ja neljandal taktil parema käega. Teretamisel asetatakse vaba käsi puusa.

Kõik eelnenud tegevus kordub (taktid 5—8). A-osa lõppedes võtavad paarilised valsivõtte.

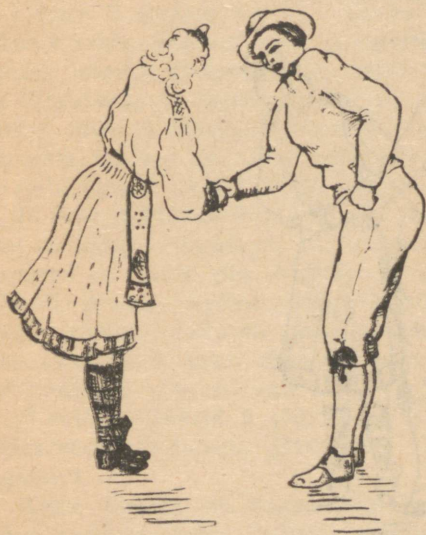
I tuur B (taktid 9—16). Alates välimise jalaga tantsitakse tavalise neljaosalise vahetussammuga tallapolkat, pööreldes iga takti jooksul pool ringi päripäeva, ringjoonel liikudes vastupäeva. 16. takti lõppedes võetakse lähteasend.

II tuur A (taktid 1—8). „Näpuga näitamine“. Esimesel taktil sooritatakse põikplaksud ees ja selja taga (nagu I tuuri A-osa algul). Teisel taktil vibutatakse (ähvardatakse) teineteist parema käega — sõrmed on kõverdatud pihku, nimetissõrm aga sirutatud üles — 3 korda (takt 2 — I, II ja III osa). Kolmandal taktil vibutatakse vasaku käega ja neljandal taktil jälle parema käega. Vibutamisel asetatakse vaba käsi puusa. Kõik eelnenud tegevus kordub (taktid 5—8). A-osa lõppedes võtavad paarilised valsivõtte.

II tuur B (taktid 9—16). Sama, mis I tuuri B-osa. Polka lõppedes võetakse lähteasend.

III tuur A (taktid 1—8). „Risti ettelöömine“. Esimesel taktil sooritatakse põikplaksud ees ja selja taga (nagu eelnenud tuuride

A-osa algul). Seejärel asetatakse põial ja 2 esimest sõrme sirgelt kokku, teised sõrmed on kõverdatud pihku, ja randmest painutatud kätega, kusjuures sõrmed on juhitud enda poole, koputatakse 3 korda parema käega vastu paremat õlga ja vasaku käega vastu vasakut puusa (takt 2 — I, II ja III osa; joo-

Joonis 37.

Joonis 38.

nis 38). Kolmandal taktil koputatakse vasakut kätt vastu vasakut õlga ja paremat kätt vastu paremat puusa, kuna neljandal taktil koputab vastu õlga jälle parem käsi ja vastu puusa vasak käsi.

Kõik eelnenud tegevus kordub (taktid 5—8). A-osa lõppedes võtavad paarilised valsivõtte.

III tuur B (taktid 9—16). Sama, mis eelnenud tuuride B-osa.

Saadjärve v. Äksi khk., 1939. a.

21. Mustjala kõrge.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: jäädes kodarjoonel kõrvuti võtavad paarilised tagant käe ristvõtte, s. o. poiss hoiab oma vasakus neiu vasakut kätt ja neiu vasakule käsivarrele risti üle asetatud paremas neiu paremat kätt (joonis 39).

Joonis 39.

I tuur A (taktid 1—8). Alates välimiste jalgadega liigutakse 6 takti jooksul ringjoonel vastupäeva edasi järgmise sammuga: astudes takti I osal välimise jalaga pika sammu, asetatakse jalg maha üle kanna kogu tallale. Tallale astumisel lastakse end põlvest veidi alla. Takti II osal sirutatakse end tugijala põlvest, tõustes tallalt varvasseisu, ja tuuakse sisemine jalg välimise kõrvale, keskkohaga tugijala kanna kohta, ning asetatakse maha. Takti III osal astutakse välimise jalaga veel väike samm ja lastakse end seejuures sammu astunud jala põlvest järsku vajuda (kõverdades jalga põlvest). Järgmine takt algab sisemise jalaga (taktid 1—6).

7. takti algul vabastab poiss oma vasaku käe ja, tõstes oma paremat kätt, mis on ühendatud neuu paremaga, üles pea kõrgusele, liigub kahe veidi lühema samasuguse sammuga ringjoonel edasi. Jätkates endisi samme liigub neuu poisiga kaasa ja pöörleb ülestõstetud käe all päripäeva 2 ringi (taktid 7—8). 8. takti lõppedes jäävad paarilised kodarjoonel näotsi ja võtavad valsivõtte.

I tuur B (taktid 9—16). Alates välimiste jalgadega tantsitakse 8 takti labajalavalssi A-osas kirjeldatud sammuga. Pöörlemine toimub päripäeva, iga takti jooksul pool ringi. Ringjoonel liigutakse vastupäeva. 16. takti lõppedes vallandavad paarilised võtte ja jäävad kodarjoonel kõrvuti, kusjuures neuu asetab oma vasaku käe poisi paremale õlale. Poisi mõlemad käed ja neuu parem käsi ripuvad vabalt.

II tuur A (taktid 1—8). Alates vasaku jalaga liigub poiss endise sammuga ringjoonel vastupäeva 8 takti jooksul edasi. Liikumisel on poisi pea kuklas ja vaade juhitud otse kaugele (uhke!). Alates parema jalaga liigub neuu endiste sammudega poisi kõrval, kallutab pead paremale õlale ja püüab poisile otsa vaadata. 8. takti lõppedes pöörduvad paarilised kodarjoonel näotsi ja võtavad valsivõtte.

II tuur B (taktid 9—16). Nagu I tuuri B-osa. 16. takti lõppedes võetakse tantsu jätkamisel lähteasend, lõpetamisel — algasend.

Kogu tantsus on tugev alla-üles kiikumine, mida sooritatakse kord iga takti jooksul; seejuures külgekallutusi ei ole.

A. Algo, Lätiniidu k. Kihelkonna v. 1939. a. U. Toomi.

22. Mustjala paagimees.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised pöörduvad kodarjoonel näotsi ja võtavad valsivõtte.

A-osa (taktid 1—4). Tantsijad teevad esimese takti I osal välimise jalaga (poiss vasakuga, neuu paremaga) varvasastaku ette põiki välimiste külgede suunas. Takti III osal viiakse astakut teinud jalg hooga taha üles, nii et põlvest säär on kõverdunud peaaegu täisnurkselt, ja tuuakse takti IV osaks alla tugi-

jala kõrvale, hoides teda õhus. Koos varvasastakuga toimub väike pööre — poisil vasakule, neiul paremale — ja kerge painutus välimiste külgede suunas. Teisel taktil tehakse kohal 3 rõhksammu, alates välimise jalaga. Rõhksammude jooksul ajavad paarilised end sirgeks ja pöörduvad näotsi (taktid 1—2). Edasi kordub sama tegevus sisemise jalaga alates (taktid 3—4).

B-osa (taktid 5—12). Paarilised astuvad 5. taktil 2 kõnnisammu kodarjoonel ringist väljapoole (neiu taganeb) ja siis ühe sammu tagasi ringi keskme poole (poiss taganeb). Astumised sooritatakse takti I, II ja III osal (seega kiiresti), alustades välimise jalaga. Takti IV osal on seis. 6. takti jooksul astutakse 2 sammu kodarjoonel ringi keskme poole (poiss taganeb) ja kolmas samm ringist väljapoole (neiu taganeb). Liikumine ringi keskme poole algab sisemise jalaga. Ülejäänud 7. ja 8. taktil tantsitakse polkat, pööreldes 2 ringi päripäeva, kuna ringjoonel liigutakse vastupäeva.

Polka on kaks korda kiirem kui tavaliselt, s. t. iga takti jooksul sooritatakse 2 polkasammu, pöördudes seega takti keskel terve ringi. Sammu astumised langevad takti kuueteistkümnendikule osale. Polka algab välimise jalaga.

B-osa kordub (taktid 9—12).

A. Algo, Lätiniidu k. Kihelkonna v. 1939. a. U. Toomi.

23. Mustjala pulmarong.

Osavõtjaid: paaris arv tantsijaid, kellest üks on juhtantsija.

Lähteasend: tantsijad seisavad järjestikku ringjoonel, esipoolega vastupäeva, ja moodustavad sõõri järgmise võttega: juhtantsija sirutab oma vasaku käe eesoliija vasaku õla peale nii, et peopesa jääb selle kõrva kohale, ja oma parema käe ulatab üle oma parema õla taha, nii et sellest saab kinni haarata tema selja taga olev tantsija parema käega; viimane omakorda ulatab taha vasaku käe üle vasaku õla, millest tema järgmine haarab kinni oma vasaku käega, jne. (joonis 40).

I osa. Alates vasaku jalaga liigub sõõr eesti polka põhisammuga ringjoonel vastupäeva. Liikunud 8 või 16 sammu, vallandab juhtantsija oma vasaku käe ja, lastes seda vabalt rippuda, pöörduv paremale ning hakkab rongiga liikuma vabas suunas, kujutades järeltuleva rongiga igasuguseid kujusid. Vahete-

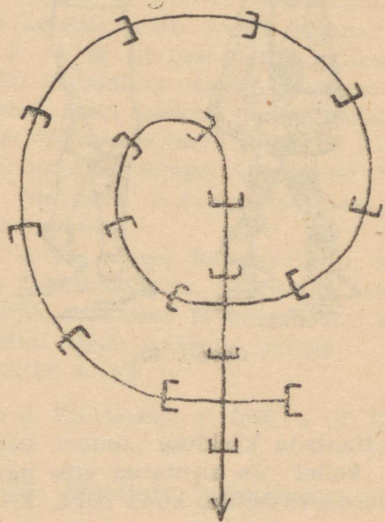

Joonis 40.

vahel annab juhtantsija käskluse „ümber pöörd“, mille järgi need tantsijad, kellel on sirutatud ette parem käsi, teevad pooleringilise pöörde vasakule, kuna need, kellel on ette sirutatud vasak käsi, teevad pöörde paremale ilma käsi vallandamata. Pööre toimub tavaliselt kas 8. või 16. takti IV osal, s. o. hüppe ajal. Kui juba küllalt ollakse loogeldud (32, 48 või enam sammu), siis moodustatakse viimaks ring nii, et juhtantsija jõuab rongi lõpus olija kõrvale.

II osa. Esitantsija märguandel jääb lõpusolija kohale. Soovitav, et see oleks frondi poole ja keset tantsukohta. Seejärel veab juhtantsija päripäeva rongi ikka koomale ja koomale ringi sissepoole, kuni ollakse koos teokarbikujuliselt (joonis 41). On see valmis, siis tõstavad rongi lõpus olija ja tema ees olija ühendatud käed üles ja moodustavad värava; samuti teevad seda need, kes on neile radiaalselt kohastikku, nii et frondilt vaadates väljastpoolt kuni spiraali keskkohani oleks tunnel. Nüüd tuleb juhtantsija rongiga keskest välja (joonis 42).

Kõigil neil tantsijail, kelle selja taga oli värav, tuleb pöörduda väravast läbituleku juures ülestõstetud käte all; seejuures ei tohi lasta kätest lahti, vaid pöörlemisel tuleb libistada kätt selja taga olija käe ümber. Rong liigub seni vabas suunas, kuni spiraal on lahti hargnenud; siis viib juhtantsija rongi ühele sirgjoonele, soovitav esipoolega frondi poole, mille järel tantsijad jäävad paigale.

Joonis 41.

III osa. „Õmblemine“. Juhtantsija pöörab end oma parema käe all kahe polkasammuga kohal päripäeva ringi, libistades seejuures oma paremat kätt selja taga olija parema käe ümber. Seejärel moodustavad II ja III tantsija värava, kust lähevad läbi juhtantsija ja temale järgnev. Tehes kaare päripäeva viib juhtantsija nüüd rongi III ja IV tantsija vahelisest väravast läbi jne. kuni lõpuni. Kõigil neil tantsijail, kelle selja taga oli värav, tuleb pöörduda väravast läbituleku juures ülestõstetud käte all; seejuures ei tohi lasta kätest lahti, vaid pöörlemisel tuleb libistada kätt selja taga olija käe ümber. Juhtantsija ei tohi unustada, et mida kaugemale läheb „õmblemine“.

seda suuremad kaared tuleb teha rongiga. Kui ülalkirjeldatud tegevus on lõpetatud, moodustab rong' end vastupäeva liikuvaks sõõriks, kusjuures juhtantsija ja viimane ühendavad käed. Sõõr liigub senikaua ringjoonel vastupäeva, kuni jätkub muusikat.

Joonis 42.

Märkus. Tantsu andja seletusel olenenud tantsu õnnestumine pulmapaperemehe jõukusest: jõukamates pulmades olnud enam tantsijaid ja ka enam „tuju“. Parim arv olnud 20 tantsijat. Saanud nalja, kui juhtantsija olnud „vigur“ mees. Vedanud vahel rongi redelit mööda rehe ahjule, teised 19 ronigu järele (kes rongi katkestas — kortel piiritust!). Mõni jälle pugenud rongiga söögilaua alt läbi, kus põikpuu teinud ronimise keeruliseks. Peamiselt on rongiga liigutud toast õue, õuest rehealla jne.

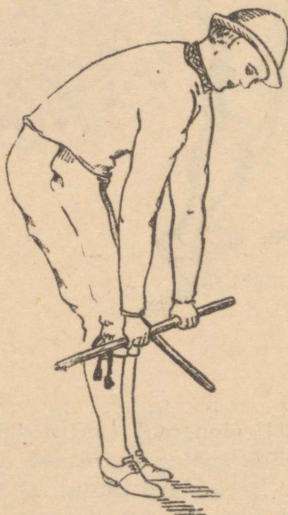
J. Varvas, Metsküla Saaremaal. 1933. a. U. Toomi.

24. Mustlase sindlilõikamine.

Osavõtjaid: vaba arv poisse, igauks varustatud ühe paari pulkadega, pikkusega ca 80 cm.

Algasend: tantsijad seisavad ühel sirgjoonel esipoolega frondi poole, kummaski käes pulk.

Lähteasend: tantsijad asetavad vasakus käes oleva pulga jalgade vahele, surudes selleks põlved kõvasti kokku, ja paremas käes oleva pulga panevad risti üle põlvede vahel hoitava pulga; olles ise kummargil, hoitakse mõlema käega pealoleva pulga otstest kinni (joonis 43).

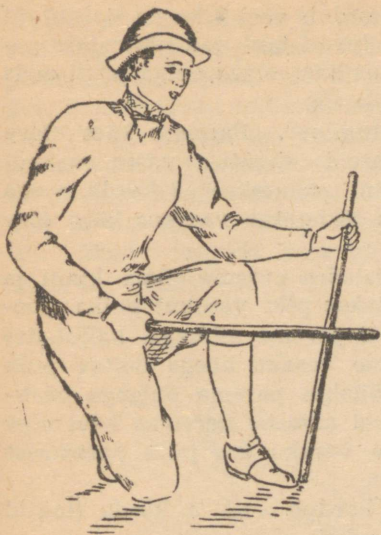

Joonis 43.

Joonis 44.

I tuur A (taktid 1—8). „Lõikamine“. Iga takti I osal lükatakse pealhoitavat pulka hooga endast eemale, takti II osal aga

Joonis 45.

Joonis 46.

tõmmatakse jälle tagasi, III osal — eemale ja IV — tagasi. Säärased edasi-tagasi liigutused peavad kujutama sindlilõikamist. 8 takti jooksul sooritatakse kokku 16 „lõikamist“. Osa lõppedes haaravad tantsijad vasaku käega põlvede vahel oleva pulga ja, võttes väikese harkseisu, ajavad end kummargil seisangust sirgu.

I tuur B (taktid 9—16). Pigistades parema silma kinni ja kallutades pead natuke vasakule, tõstetakse vasakus käes olev pulk silmnäo kõrgusele ja vaadatakse (sihitakse) seda 9. takti I ja II osa jooksul (joonis 44). Takti ülejäänud osade jooksul vaadatakse pulka teise silmaga, pea paremale viltu. 10. takti I osal lüüakse paremas käes oleva pulgaga vastu vasakus käes olevat pulka ja lastakse siis vasakut pulka kukkuda suure kolnaga jalgade vahele. Kohe antakse paremas käes olnud pulk üle vasakusse kätte ja tehakse kummardust võetakse jalgade vahele kukkunud pulk paremasse kätte. Pulga vahetamine ja maast haaramine peab toimuma takti III ja IV osa jooksul — seega kiiresti!

Kõik ülalkirjeldatud tegevus kordub veel 3 korda (taktid 11—16). Viimase takti lõppedes laskuvad tantsijad põrandale paremale põlvele ja asetavad vasakus käes oleva pulga püsti endale, hoides seda ülalt kinni (joonis 45).

II tuur A (taktid 1—8). „Raiumine“. Paremas käes oleva pulgaga tehakse raiumise-sarnaseid liigutusi vastu vasakut pulka (joonis 45). Iga takti jooksul „raiutakse“ 2 korda, seega kokku 16 raiumist. Osa lõppedes tõstetakse vasakus käes olev pulk silmnäo kõrgusele.

II tuur B (taktid 9—16). Pigistades parema silma kinni ja kallutades pead vasakule, vaadatakse piki vasakut pulka (joonis 46). Järgnevalt tehakse samuti parema silmaga, kallutades pead paremale. Nüüd asetatakse vasaku käega hoitav pulk püsti maha ja 10. takti I osal lüüakse parema pulgaga püsti-olevale pulgale otsa. Kohe seejärel antakse paremas käes olev pulk vasakusse kätte ja võetakse vasaku käe pulk paremasse (10. takti III ja IV osa).

Kõik ülalkirjeldatud tegevus kordub veel 3 korda (taktid 11—16). Osa lõppedes tõustakse püsti.

Märkus. Et tants vahest muidu on liiga lühike, oleks soovitatav korrata esimest tuuri.

Tantsu tuntakse kogu Lõuna-Eestis. Tantsitud on teda kandle saatel. Ülalolev kirjeldus on saadud mitmelt isikult Rasnast. 1933. a. U. Toomi.

25. Oige ja vasemba.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised asetuvad ringjoonele, neiu poisi paremal küljel, kõik esipoolega ringi keskme poole; ühendades käed pihkseongus, moodustatakse sõõr.

I tuur (taktid 1—8). Alates vasaku jalaga ja pendeldades ühendatud käsi, liigub sõõr 16 hariliku kõnnisammuga päripäeva.

II tuur (taktid 9—16). 9. takti I osal astuvad neiid sammu ringi keskme poole ja ühendavad omavahel käed, moodustades seega sisemise sõõri, mis liigub 14 kõnnisammuga päripäeva;

seejuures enam käsi ei pendeldata. Samal ajal, kui neiud astuvad ringi keskme poole, teevad poisid paremal jalal päripäeva pooleringilise pöörde ja, ühendades omavahel käed pihkseongus, moodustavad välimise sõõri ja, alates vasaku jalaga, liiguvad 14 kõnnisammuga vastupäeva. 14. sammu lõppedes jäävad poisid kohale ja, pöördudes esipoolega ringi keskme poole, tõstavad ühendatud käed üles. Neiud taganevad 15. ja 16. sammu ajal poiste käte alt läbi, mispeale poisid lasevad oma ühendatud käed langeda neiudele vöö kohale, moodustades seega ahelsõõri (joonis 47).

Joonis 47.

III tuur (taktid 1—8). Pöördudes veidi vasakule ja alates vasaku jalaga, liigub ahelsõõr 16 kõnnisammuga päripäeva. 16. sammu lõppedes vallandatakse käed ja poisid teevad paremal jalal päripäeva pooleringilise pöörde, olles nüüd seni selja taga olnud neiuga ringjoonel näotsi.

IV tuur (taktid 9—16). Kätlemine. Ulatades oma vastasolijale parema käe tere-seongus ja alustades kõik vasaku jalaga ja käigusammudega liikumist (poisid vastupäeva, neiud päripäeva), minnakse esimesest vastutulijast mööda vasakut kätt, järgmisest paremat kätt, ulatades sellele vasaku käe tere-seongus, jne.

Käteldakse ainult iga takti I osal, kuna asted sooritatakse iga takti I ja III osal.

Käteldakse 7 korda, s. o. 14 sammu. 15. sammul sirutatakse küll parem käsi vastutulijale, aga temast mööda enam ei minda. Vastavalt sellele, kas tantsu korratakse või lõpetatakse, võetakse siis kas lähteasend või algasend.

„Valimik eesti rahvatantse“. Gustav Lindström, Hara Saar. 1935. a. R. Põldmäe ja U. Toomi.

26. Patsiusti.

Hiiu valsi variante.

Sammu kirjeldus.

Patsiusti samm on nn. kombinatsioonsamm, mis jaguneb kahele taktile.

Esimesel taktil on nii poisil kui neil tavaline valss väikese tõusuga takti II osal (jalavahetuse juures). Teisel taktil sooritatakse järgmine samm:

Poiss.

Tehes takti I osal vasakul jalal kerge hüppe, viib poiss samaaegselt parema jala sammu võrra ette paremale põiki maha (vastavalt pöördumisele); seejuures jääb keharaskus vasakule jalale. Hüppega nihkub tugijalg, s. o. vasak, veidi tahapoole. Takti II osal kantakse keharaskus üle paremale jalale, samaaegselt tuues ka vasaku jala parema

Neiu.

Tehes takti I osal paremal jalal kerge hüppe, viib neiu samaaegselt vasaku jala taha põiki vasakule maha; seejuures jääb keharaskus paremale jalale. Hüppega nihkub parem jalg veidi ettepoole. Takti II osal kandub keharaskus üle vasakule jalale, samaaegselt tuuakse ka parem jalg vasaku kõrvale maha. Takti III osal toimub mõlema jala põial um-

kõrvale maha. Takti III osal bes veerandringiline pööre, toimub mõlema jala põial õigemini libisemine, sel teel, umbes veerandringiline pööre et poiss keerutab neiut hooga. paremale.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised võtavad valsivõtte, kuid nii, et jäävad peaaegu kõrvuti kodarjoonele.

A-osa (taktid 1—16). Alates sisemiste jalgadega liigutakse 16 hüpaksammuga ringjoonel vastupäeva.

Hüpaksamm sooritatakse järgmiselt: Takti I osal astutakse sisemise jalaga samm ette ja kantakse keharaskus sellele. Takti II ja III osa vahel tehakse tugijalal hüpe ja tuuakse samaaegselt välimine jalg tagant, tõstes seda põlvest kõverdatult ette nii, et tõstetav säärel on tugijalaga rööbiti. Järgmine samm (takt) algab välimiste jalgadega. 16. takti lõppedes pöörduvad paarilised kodarjoonel näotsi.

B-osa (taktid 17—32). Alates sisemiste jalgadega pöoreldakse iga takti jooksul pool ringi päripäeva, ringjoonel liikudes vastupäeva järgmiselt: 17. taktil on tavaline valss, alles 18. taktil algab nn. kombineeritud samm, s. o. 18. taktil valss, 19. patsiusti, 20. valss, 21. patsiusti jne., kuni jätkub muusikat (taktid 17—32).

Märkus. Algul arvatavasti teeb raskusi see, et paarilised algavad pöörlemist sisemiste jalgadega, mis on ebaharilik tavalisele valsile, kuid mõneaegse harjutamise järel saab kindlasti sellest üle.

H. Vannas, Suuremõis Pühalepa v. Hiiumaal. 1939. a. U. Toomi.

27. Perekonna valss.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Lähteasend: paarilised asuvad sõõris, esipoolega ringi keskme poole; ühendatud käed on tõstetud õlavöö kõrgusele.

A-osa (taktid 1—4). Pöördudes esimesel taktil vasakule teeb poiss koha peal vasaku jalaga alates valsi- (kolmeosalise vahetus-) sammu ja vaatab silma oma vasakut kätt olevale neiu. Sama aja jooksul pöördub neiu paremale ja, tehes koha peal

parema jalaga alates valsisammu, vaatab silma oma paremat kätt olevale poisile (joonis 48). Järgmisel taktil pöörduv poiss paremale ja neiu vasakule ja sooritatakse sama tegevus vastavalt teise jalaga alates (taktid 1—2).

Kõik eelmine kordub (taktid 3—4).

B-osa (taktid 5—8). Vallandades neljanda takti lõpul oma parema käe, tõmbab poiss vasakul oleva neiu enda ette, paarilised võtavad valsvõtte ja tantsivad 4 takti jooksul päripäeva 2 ringi valssi, liikudes ringjoonel vastupäeva. 8. takti lõppedes vallandatakse võte, paarilised asetuvad ringjoonele nägudega ringi keskme poole, neiu jääb poisi paremale küljele ja, moodustades uuesti sõõri, alustatakse A-osa tegevust. Seega toimub üle 8 takti paarilise vahetus.

Märkus. Rööbiti ülalkirjeldatud tegevusega tantsitakse mõnel pool perekonnavalssi selliselt, et poiss valsi tantsimise ajal haarab tugevalt oma paarilisest kinni, tõstab teda 8. takti algul õhku ja, pöörates päripäeva pool ringi, asetab tema 8. takti lõpul maha oma parema külje kohale.

Joonis 48.

Tants on viimaseil aastail levinud üle Eesti, ilma et teataks tema algupära. 1945. a. U. Toomi.

28. Pulgatants.

Osavõtjaid: vaba arv poisse, igaüks varustatud ühe paari neljatahuliste pulkadega, pikkusega ca 70 cm.

Joonis 49.

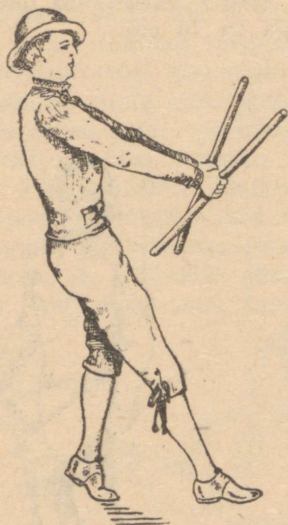

Joonis 50.

Algasend: tantsijad seisavad ringjoonel järjestikku, esipoollega vastupäeva, igal tantsijal pulk kummaski käes.

Lähteasend: tantsijad asetavad pulgad ette maha ja, hoides ülemistest otstest kinni, toetuvad pulkadele (joonis 49).

I tuur A (taktid 1—8). Alates vasaku jalaga ja viies vastas- (parema) käe pulgaga ette (joonis 49), liiguvad kõik aeglaste raskete käigusammudega ringjoonel vastupäeva. Käigul on kehahoid pisut ette kummargile ja käed toetuvad pulkadele. Üldse liigutakse 16 sammu. 15. sammu juures libistatakse **käed**

Joonis 51.

Joonis 52.

poole pulgani alla, hoides pulki keskkohalt kinni, ja 16 sammul, mis on lõpp samm, tõustakse sirgeks.

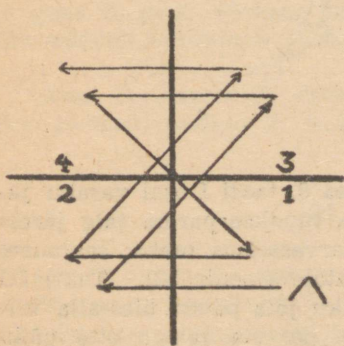
I tuur B (taktid 9—24). Astudes 9. takti I osal vasaku jalaga sammu ette ja kandes keharaskuse sellele, tõstetakse samal ajal parem jalg põlvest kõverdatult ette-üles (tõstetava jalaäär on tugijalaga rööbiti) ja lüüakse pulkade alumised otsad parema põlve all kokku (joonis 50). Sama takti III osal sooritatakse tugijalal (vasakul) väike hüpe ja lüüakse pulkade pealmised otsad kokku pealpool põlve. Järgmisel taktil astutakse parema jalaga samm ette ja tõstetakse vasakut, lüües pulgad vastamisi esmalt vasaku põlve all ja siis pealpool vasakut põlve. Nii kordub säärane tegevus vahelduvalt ringjoonel

vastupäeva edasiliikumisega kuni 16. taktini (taktid 9—16). 16. takti lõppedes tehakse tugijalal (paremal) pooleringiline pööre vastupäeva ja 17. takti I osaks asetatakse vasak jalg sammu võrra ette maha suunaga ringjoonel päripäeva, ja kordub kõik eelnenud tegevus (taktid 17—24). Pärast viimast hüpet järgneb kohe tugijalal (paremal) pooleringiline pööre vastupäeva ja õhus olev vasak jalg asetatakse sammu asteks ringjoonel vastupäeva.

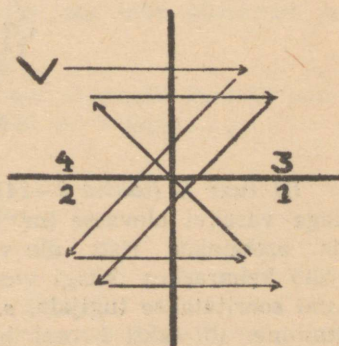
II tuur A (taktid 1—8). Sama, mis I tuuri A-osa.

II tuur B (taktid 9—24). Astudes 9. takti I osal vasaku jalgaga väikese sammu tagasi, heidetakse parem jalg sirgena ette (heitel kallutatakse keha tahapoole, tugijalga põlvest kõverdades) ja, hoides sirged käed pulkadega ees rinna kõrgusel, lüüakse pulkade alumised otsad vastamisi (joonis 51). Takti III osal sooritatakse tugijalal (vasakul) väike hüpe ja lüüakse vastamisi pulkade pealmised otsad. 10. takti I osal asetatakse parem jalg maha ja, heites vasaku jala sirgena tahapoole ning kallutades keha ette, viiakse käed sirutatult selja taha ja lüüakse vastamisi pulkade alumised otsad. 10. takti III osal sooritatakse tugijalal (paremal) väike hüpe ja lüüakse vastamisi pulkade pealmised otsad.

Kõik eelmine tegevus kordub veel 3 korda (taktid 11—16). 16. takti lõppedes tehakse tugijalal vastupäeva pooleringiline pööre ja 17. takti I osaks asetatakse vasak jalg ringjoonele maha, heidetakse parem jalg sirgena ette ja korraldatakse kõike

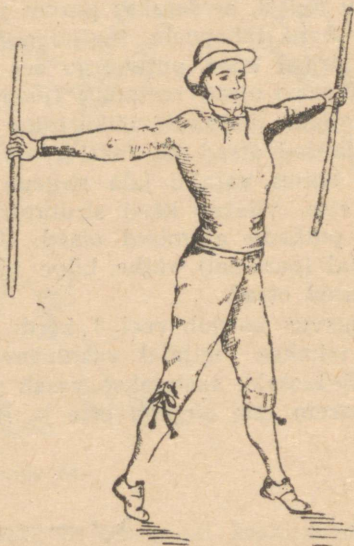
Joonis 53.

Joonis 54.

eelnenud tegevust (taktid 17—24). Pärast viimast hüpet järgneb kohe tugijalal (paremal) pooleringiline pööre vastupäeva ja õhus olev jalg asetatakse sammu asteks ringjoonel vastupäeva.

III tuur A (taktid 1—8). Sama, mis I tuuri A-osa, kuid selle erinevusega, et 15. sammul asetatakse vasakus käes olev pulk endast vasakule maha piki ringjoont ja paremas olev pulk pannakse sellele risti peale nii, et ise jäädakse paremal all olevasse ruutu (joonis 53). 16. sammu (lõppsammu) lõppedes tõus-takse sirgeks ja asetatakse käed puusa.

Joonis 55.

III tuur B (taktid 9—24). Hüpates 9. takti I osal vasaku jalaga vasakul olevasse (nr. 2) ruutu, tuuakse parem jalg järele ja asetatakse risti üle vasaku varvasseisus maha; seejuures jääb keharaskus ikkagi vasakule jalale (joonis 52). Takti III osal sooritatakse tugijala, s. o. vasaku jala põlast üles-alla kiikumine. 10. takti I osal hüpatakse parema jalaga ette põiki paremal olevasse (nr. 3) ruutu ja viiakse vasak jalg risti üle parema. Järgnevast liikumisest annab pildi joonistus 53 (taktid

11—16). 16. taktil ei tehta enam 4. ruudust edasi hüpet, vaid sooritatakse kohal kolm rõhksammu, pöördudes seejuures pool ringi vastupäeva.

Edasine tegevus on analoogiline ülalkirjeldatud tegevusele (taktid 17—24; joonis 54). Osa lõppedes võtavad tantsijad lähteasendi.

IV tuur A (taktid 1—8). Sama, mis I tuuri A-osa.

IV tuur B (taktid 9—24). Hüpatas 9. takti I osal harkseisu, sirutatakse samal ajal käed kõrvale õlavöö kõrgusel; sealjuures hoitakse pulki keskelt kinni püstasendis (joonis 55). Takti III osal sooritatakse risthüpe, viies vasaku jala üle parema, ja tuues sirged käed ette rinnakõrgusele ning asetades vasaku käe parema ette, moodustatakse keskelt kinnihoitavatest pulkadest rist. 10. takti I osal hüpatakse jälle harkseisu, viies sirged käed õlavöö kõrgusel kõrvale, ja III osal risthüpe, parem üle vasaku. Seekordsel käte ettetoomisel ja risti moodustamisel viiakse parem käsi vasaku ette. Kõik ülalkirjeldatud tegevus kordub veel 3 korda (taktid 11—16). 16. takti III osal ei tehta enam risthüpet, vaid hüpatakse jalad kokku ja lastakse käed vabalt alla. 17. takti I osal hüpatav harkseis sooritatakse kohal pooleringilise pöördega vastupäeva, ja kõik edasine tegevus kordub nii, nagu oli eelnev (taktid 17—24). 24. takti III osal ei tehta enam risthüpet, vaid sooritatakse pooleringiline pööre vastupäeva ja tuuakse jalad kokku, olles seega algasendis.

Märkus. Saadud andmeil on tantsijad käimise juures, s. o. iga tuuri A-osas, püüdnud vahetevahel enda ees olijat pulgaga torgata. Viimane on seejuures pea taha pööranud ja ähvardavalt vibutanud pulka.

„Eesti rahvatantsud“. Peeter Piilpärgilt (Torupilli Peetrilt) saadud andmeil seadnud A. Raudkats. 1925. a. Tallinn

29. Puuratas.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised jäävad kodarjoonel kõrvuti ja võtavad järgmise võtte: neiu ulatab vasaku käe eest poisi poole, millest poiss haarab kinni oma vasaku käega, kuna parema käe

paneb neiu selja taha, millest poiss haarab oma paremaga; ühendatud käed ripuvad vabalt.

I tuur A (taktid 1—8). Alates välimiste jalgadega liiguvad paarilised 8 hüpaksammuga ringjoonel vastupäeva. Asted on iga takti I osal ja hüpe ligikaudu II ja III osa vahel. Hüppel ette-tõstetav jalg kõverdatakse põlvest ja säär hoitakse tugijalaga rööbiti.

I tuur B (taktid 9—20). Vallandades käed, pöördub poiss vasakule ja neiu paremale, ja 12 väikese jooksusammuga teeb neiu väljaspool ringjoont päripäeva ja poiss seespool ringjoont vastupäeva väikese ringi (taktid 9—12). Jooksul ripuvad käed vabalt küljel. Jooksu lõppemisel jõuavad paarilised kodarjonele nii, et paremad küljed on kõrvuti (s. t. poiss on ringjoonel esipoolega vastupäeva, neiu päripäeva), ja nad ühendavad käed järgmiselt: neiu ulatab oma selja tagant vasaku käe, millest poiss haarab kinni oma vasakuga. Rippuvad paremad käed ühendatakse pihkseongus.

Järgnevalt pöörduvad paarilised kolmeosalise vahetussammuga 4 takti jooksul kohal 2 ringi päripäeva (taktid 13—16). Vahetussammud sooritatakse tervel tallal ja iga takti I osa rõhutatakse. 16. takti lõppedes tehakse käsi vallandamata poole-ringiline pööre — poiss päripäeva, neiu vastupäeva — ja 4 samasuguse vahetussammuga pöördatakse kohal 2 ringi vastupäeva (taktid 17—20). 20. takti lõppedes teeb poiss kohal poole-ringilise pöörde vastupäeva ja seega on paarilised jälle lähtesendis.

II tuur A (taktid 1—8). Sama, mis I tuuri A-osa.

II tuur B (taktid 9—20). Esimese 4 takti jooksul on sama tegevus, mis I tuuri B-osas (kaares jooks, taktid 9—12). Jooksu lõppemisel jäävad paarilised kodarjoonel näotsi ja võtavad sulgvõtte. Alates 13. taktist tantsitakse 8 takti labajalavalssi, pööreldes iga takti jooksul pool ringi ja ringjoonel liikudes vastupäeva. Taktides 13—16 pööreldakse päripäeva ja taktides 17—20 vastupäeva.

Labajalavalsi sammud sooritatakse tervel tallal ilma erilise kiikumiset ja painutuset. Iga takti esimest sammu rõhutatakse, kuna tuuri lõppedes (s. o. 20. takti I ja II osal) tehakse kohal 2 rõhksammu.

J. VILLEMS, Mardi t. Peaksima k. Võhma. 1939. a. U. Toomi.

30. Pöiapolka.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised pöörduvad kodarjoonel näotsi ja võtavad sulgvõtte.

A-osa (taktid 1—8). Alates välimiste jalgadega tantsitakse 8 takti polkat pöiapolka põhisammuga. Pöörlemine toimub päripäeva, iga takti jooksul pool ringi. Ringjoonel liigutakse vastupäeva.

B-osa (taktid 9—16). Alates välimiste jalgadega pööreldakse 8 takti pöiapolkat vastupäeva, samuti ka ringjoonel liikudes vastupäeva.

Nii päripäeva kui vastupäeva pöörlemist alustatakse täpselt kodarjoonel.

Pöiapolka iseloomustavaks jooneks on iga takti igal osal tugev alla-üles kiikumine, mida sooritatakse ainult pöiast, mitte põlvest.

Pöiapolka oli peamiselt levinud Kihnu saarel, osaliselt ka Lääne ja Pärnu rannikul. Tants on saadud mitmelt isikult. 1930. a. U. Toomi.

31. Raksi Jaak.

Osavõtjaid: 2 neitut ja poiss.

Lähteasend: Tantsijad seisavad ühel sirgjoonel, poiss neiude vahel, esipoolega kõik frondi poole. Poiss ühendab oma vasaku käe pihkseongus vasakul oleva neiu parema käega ja oma parema käe paremal oleva neiu vasaku käega, tõstes ühendatud käed õlavöö kõrgusele. Neiude välimised käed ripuvad vabalt ja vaade on juhitud poisile.

I tuur A (taktid 1—8). Alates vasaku jalaga teevad tantsijad esimese takti I osal külgsammu vasakule ja, kandnud kehaskuse sellele jalale, toovad takti III osal parema jala väikese rõhuga vasaku kõrvale; seejuures tehakse tugijala põlvest väike alla-üles kiikumine. Järgmisel taktil (takt 2) sooritatakse külgsamm parema jalaga parema külje suunas. Kõik kirjeldatud tegevus kordub veel (taktid 3—4). Külgsammude

juures on neiude vaade juhitud pidevalt poisile, poiss aga vaatab vastavalt väljaastunud jalale kord vasaku, kord parema neiu poole. Järgnevalt liiguvad tantsijad alates vasaku jalaga kolme käigusammuga otse edasi frondi poole (taktid 5—6). Käigul on keha kallutatud natuke ette. 6. takti III osal tehakse

Joonis 56.

sirge parema jalaga heide (tõstetakse paremat jalga sirgena ette-üles), seejuures kallutades ülakeha taha ja tõustes tugi-jalal varvasseisu. Heidet teinud parem jalg viiakse seejärel taha ja alates parema jalaga taganevad tantsijad nelja käigu-sammuga oma kohale. Neljas samm on lõppsamm (taktid 7—8).

I tuur B (taktid 9—16). Alates vasaku jalaga alustavad kõik hüpleva polka põhisammuga liikumist. Poisist vasakul olev neiu, liikudes päripäeva, moodustab värava, kust läheb vastupäeva läbi paremal olev neiu ja seejärel ka poiss (taktid 9—10; joonis 56). Neiud, jätkates liikumist (s. o. vasak neiu päripäeva, parem neiu vastu-päeva), kohtuvad uuesti, kuid nüüd moodustab värava poi-

sist paremal olev neiu ja sellest läheb päripäeva läbi vasak neiu ja seejärel ka poiss (taktid 11—12). Selle tegevuse lõppedes on tantsijad jõudnud lähteasendisse. Ülalkirjeldatud tegevus kordub (taktid 13—18).

II tuur A (taktid 1—8). Sama, mis I tuuri A-osa.

II tuur B (taktid 9—16). Alates vasaku jalaga liiguvad neiu hüpleva polka põhisammuga kohe poisi ette (takt 9) esipoolega poisi poole, ühendavad pihkseongus omavahel allarippuvad vabad käed (joonis 57) ja taganevad kolme polkasammuga frondi poole, kusjuures rebivad endiga kaasa ka poisi (taktid 10—12). 13. takti algul tõstab poiss oma mõlemad neiudega ühendatud käed üles ja neiu, vabastades omavahel tuuri algul ühendatud käed, pöörduvad ülestõstetud käte all ühe polkasammuga kord ringi — parempoolne neiu vastupäeva, vasakpoolne päripäeva (takt 13). Neiude pöörde jooksul sooritab poiss polkasammud kohal, kuna neiu liiguvad külgsuunas nii, et pöörde lõppedes

Joonis 57.

tantsijad asuvad ühel sirgjoonel, esipoolega kõik frondi poole (lähteasend). Järgnevalt taganevad tantsijad kahe polkasammuga (taktid 14—15) ja viimasel taktil (takt 16) sooritab poiss jälle polkasammud kohal, kuna neiud, tõstes üles oma ühendatud käed, pöörduvad kohal ühe polkasammuga nende all kord ringi — parempoolne neiu vastupäeva, vasakpoolne päripäeva.

Tuuri lõppedes jäädakse lähteasendisse.

Joonis 58.

III tuur A (taktid 1—8). Sama, mis I tuuri A-osa.

III tuur B (taktid 9—16). Neiud, tõstes üles oma vabad välimised käed — parempoolne neiu parema, vasakpoolne vasaku —, pöörduvad kohal polkasammuga kord ringi — parempoolne neiu vastupäeva, vasakpoolne päripäeva — (takt 9); seejuures jäävad nad poisid kõrvale nii, et poisiga ühendatud käsi asetseb peaaegu oma väliskülje kaenla all ning käsivars toetub oma rinnale. Pöörde lõppedes langetavad neiud kohe oma vaba käe (joonis 58) ja tantsijad liiguvad kolme polkasammuga otse edasi, frondi poole (taktid 10—12). Järgneva takti jooksul

sooritavad neiud kohal üheringilise pöörde — parempoolne neiu päripäeva, vasakpoolne vastupäeva — (takt 13) ja tantsijad, olles lähteasendis, taganevad kahe polkasammuga oma endisele kohale (taktid 14—15), kus viimasel taktil (takt 16) neiud teevad jälle pöörde poisi ülestõstetud käte all, poiss aga lõpetab polkasammud kohal.

I tuur üles kirjutatud Saaremaal 1939. a. II ja III tuur seatud Robert Rood'i poolt Tallinnas 1942. a.

Märkus. Rahvapäraselt tuntakse Raksi Jaaku ainult ühe tuuriga ja järgmise erineva liikumisega: taktides 1—4 tehtava külgsammu juures viiakse teine jalg eest risti üle tugijala ja asetatakse kandastakus põrandale. Samuti tehakse kandastak ka 6. takti III osal (heitesammu asemel).

Muus osas ühtib rahvapärane vorm ülalkirjeldatud esimese tuuriga.

32. Randlane.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised pöörduvad kodarjoonel näotsi ja võtavad valsivõtte.

Samm: Randlase põhisamm on neljaosaline vahetussamm (tallapolka), mida sooritatakse täiel tallal takti I, II ja III osal, kuna IV osal ei ole sammu. Pöörlemisel tehakse, vastavalt väljaastunud jalale, tugevad kallutused külgsuunas, mis langevad takti I, II ja III osale. Vahetussammuga pöörlemisel hoitakse jalad laiemal kui tavalise polka juures ja sammu astumisel tõstetakse nad sirge säärega küljele veidi üles.

A-osa (taktid 1—4). Alates välimiste jalgadega pöörduvad paarilised 4 vahetussammuga 2 ringi päripäeva, samaaegselt ringjoonel liikudes vastupäeva. Lõpetanud pöörlemise, jäädakse lähteasendisse, pöörates seejuures välimisi külgi veidi välja poole.

B-osa (taktid 5—8). Alates välimiste jalgadega kõnnivad paarilised kahe neljaosalise vahetussammuga ringjoonel vastupäeva (taktid 5—6). 6. takti IV osal tehakse tugijalal (sisemistel jalgadel — poiss paremal, neiu vasakul) hüpe. Hüpe sooritatakse pehmelt, mitte koha peal üles, vaid mööda põrandat edasi. Tak-

tide 5—6 liikumise juures ei ole enam külgsuunas kallutusi, vaid kogu liikumise jooksul kallutatakse keha pidevalt natuke taha. Vaade on paarilistel juhitud teineteisele, seejuures on ilme tõsine.

Seejärel pöörduakse kahe vahetussammuga koha peal üks ring päripäeva (taktid 7—8). Pöördumisel on jällegi sees iseloomustavad kallutused. Tants lõpetatakse rõhksammuga vastu põrandat, mida sooritatakse sisemiste jalgadega (poiss paremaga, neiu vasakuga) 8. takti III osal. Löögi juures sirutatakse ülakeha ja paarilised vaatavad teineteisele otsa.

Randlane on tempolt aeglane ja väljenduselt raskepärane (kohmakas) tants.

Mari Kilu jt., Randvere. 1932. a. U. Toomi.

33. Targa rehealune.

Lauluga.

Ii-tim-tim, aa-tam-tam,
Pou-ou-ou, pou-ou-ou.

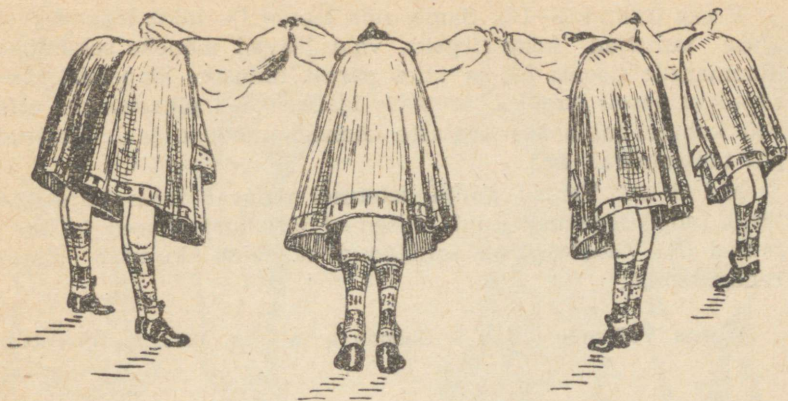
Osavõtjaid: vaba arv neiusid (sobivaim arv 8), kellest üks on juhtantsija.

Algasend: tantsijad seisavad kuskil vabalt (kobaras) koos.

Lähteasend: Tantsijad asetavad käed pihkseongus ette vöö kohale ja tulevad aeglaste kõnnisammudega ning langetatud päi tantsukohale. Moodustades seal ringi, jäädakse seisma ringjoonel esipoolega ringi keskme poole.

Tantsu eelmängu ajal võetakse üksteisel kätest kinni ja tehakse veerandringiline pööre vasakule.

I osa (taktid 1—16). Alates vasaku jalaga liigub sõõr kahe kolmeosalise vahetussammuga ringjoonel päripäeva (taktid 1—2). Sammud sooritatakse tervel tallal, rõhutades iga takti I osa. Liikumine on rahulik, ilma kiikumisteta ja ülakeha on kallutatud natuke parema külje suunas. Järgnevalt jäädakse kohale ja, tehes pöörde ringi keskme poole, sooritatakse 3. takti jooksul kummardus (joonis 59) ja 4. takti jooksul sirutus, tehes kogu aja koha peal kolmeosalist vahetussammu. Kummarduse juures viiakse ühendatud käed taha, kehaga ühisele sirgjoonele.

Joonis 59.

Kõik ülalkirjeldatud tegevus kordub veel 3 korda (taktid 5—16).

II osa (taktid 1—8). Juhtantsija vallandab oma vasaku käe ja, asetades selle puusa (sama teeb ka tema ees olija oma paremaga), pöörduv vasakule. Liikudes kogu aja vahetussammuga veab juhtantsija enda järel tulevat rongi 8 takti jooksul vastupäeva ning moodustab endisele kohale äraspidise sõõri. Selle liikumise juures laulavad tantsijad muusikale kaasa kirjelduse alguses olevate sõnade järgi (taktid 1—8).

8. takti lõppedes ühendab juhtantsija oma vasaku käe ees olija paremaga.

III osa (taktid 9—16 ja 1—8). Äraspidine sõõr liigub ringjoonel vastupäeva ja kummardab väljapoole — sama tegevus, mis I osas (taktid 9—16 ja 1—8, kokku 16 takti).

IV osa (taktid 9—16). Juhtantsija vallandab oma vasaku käe ja asetades selle puusa pöörduv paremale. Liikudes kogu aja vahetussammuga veab juhtantsija enda järel tulevat rongi 8 takti jooksul päripäeva ning moodustab endisele kohale sõõri. Selle liikumise juures laulavad jälle tantsijad muusikale kaasa kirjelduse alguses olevate sõnade järgi (taktid 9—16).

16. takti lõppedes ühendab juhtantsija oma vasaku käe ees olija paremaga.

V osa (taktid 1—16). Sama, mis I osa. 16. takti lõppedes ei tõuse tantsijad kohe sirgeks, vaid jäävad mõneks sekundiks kummargile (joonis 59) ja alles pärast muusika lõppemist tõusevad aeglaselt sirgeks. Asetades igaüks käed pihkseongus ette vöö kohale, minnakse aeglaste kõnnisammudega ja langetatud päi tantsukohalt ära.

Märkus. Tantsu andja seletusel pidavat tants kujutama targa (nõia) tegevust, kuid hilisemad järelkorjandused ja uuri-mused (R. Viidalepp) on selgitanud, et tants kujutab ainult rehepeksmist.

Leena Väärtnõu, Paali t. Soanda k. Muhus. 1933. a. U. Toomi.

34. Tuljak.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised asetavad end ringjoonel järjestikku, neiu poisi ees, esipoolega mõlemad vastupäeva; neil käed puusas, poisil vaheliti rinnal.

Märkus. Kogu tants, välja arvatud ainult V tuur, sooritatakse hüpleva polka põhisammuga. Alljärgnevas kirjelduses on hüpleva polka sammu nimetatud lihtsalt polkasammuks.

I tuur A (taktid 1—8). Paarilised liiguvad 8 polkasammuga ringjoonel vastupäeva. Liikumist algavad mõlemad väikese hüppega paigalt. Poisil hüpe paremal jalal ja sammu asteks läheb ette vasak jalg, neil hüpe vasakul jalal ja ette läheb parem jalg. Polkasammudega liikumisel pöörab neiu oma ülakeha parema jala sammu juures vasakule, vaadates üle vasaku õla taha poisi poole, ja vasaku jala sammu juures paremale, vaadates üle parema õla poisi poole. Poiss kallutab seejuures vastavalt pead ja püüab neiu silma vaadata (joonis 60).

I tuur B (taktid 9—16). 9. takti I osal teeb neiu, hüppega vasakul jalal, pooleringilise pöörde päripäeva nii, et paarilised on nüüd ringjoonel näotsi, viib samaaegselt parema jala taha ja liigub polkasammul ringjoonel vastupäeva tagurpidi (selg ees). Poiss, asetades käed puusa, teeb esimese takti algul kohe poole-ringilise pöörde päripäeva ja paarilised löövad vasakud küünar-

Joonis 60.

Joonis 61.

nukid vastamisi (joonis 61). Järgmisel taktil sooritatakse pööre teises suunas ja paarilised löövad vastamisi paremad küünarnukid jne.

16. takti lõppedes teeb neiu pooleringilise pöörde päripäeva ja, viies randmest kõverdatud, kuid küünarnukist sirged käed alla, võtab sõrmedega seelikust kinni ning tõmbab selle laiali (joonis 62). Poiss asetab käed vaheliti rinnale.

II tuur A (taktid 17—24). Paarilised liiguvad 8 polkasammuga ringjoonel vastupäeva. Edasiliikumisel pöörleb neiu poisi ees, iga takti jooksul pool ringi päripäeva.

II tuur B (taktid 25—32). Sama, mis I tuuri B-osa. Tuuri lõppedes asuvad paarilised ringjoonele järjestikku ja poiss viib oma käed vaheliti rinnale.

III tuur A (taktid 33—40). Pöördudes paremale teeb neiu nelja polkasammuga väljaspool ringjoont väikese ringi päripäeva (taktid 33—36) ja, jõudnud tagasi lähtekohale ning pöördudes

nüüd vasakule, teeb 4 polkasammuga seespool ringjoont väikese ringi vastupäeva (taktid 37—40). Seega kujutab tema liikumisjoon number kaheksat (joonis 63). Poiss järgneb neiule polkasammudega, kallutades pead vasakule, kui neiu teeb ringi väljapoole, ja paremale, kui neiu teeb ringi sissepoole, püüdes vaadata temale otsa. Osa lõppedes peavad mõlemad jõudma ringjoonele ja, pöörates näotsi teineteisele, asetab poiss oma käed puusa.

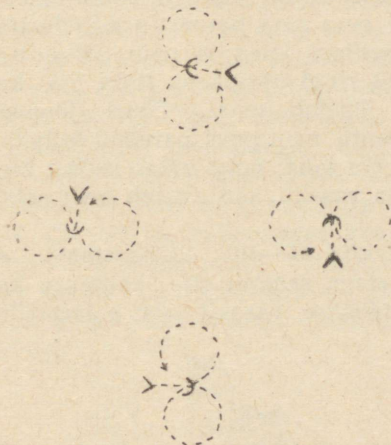

Joonis 62.

III tuur B (taktid 41—48). Sama, mis I tuur B-osa. Osa lõppedes jäävad paarilised järjestikku ringjoonele, neiu poisi ees. Neiul käed puusas, poisil vaheliti rinnal.

IV tuur A (taktid 49—56). Neiu liigub kahe lühikese polkasammuga ringjoonel vastupäeva. Poiss liigub samal ajal pik-kade polkasammudega neiust vasakut kätt mööda ja jõuab

ringjoonele neiu ette esipoolega neiu poole (taktid 49—50). Poiss kallutab liikumisel oma pead vasakule ja püüab neiu otsa vaadata. Seejärel sooritavad paarilised k o h a l kahe polkasammuga pöörde — poiss pooleringilise päripäeva, neiu terve-ringilise samuti päripäeva (taktid 51—52). Selle tegevuse lõppedes on paarilised ringjoonel järjestikku, poiss ees, seljaga neiu poole. Järgnevalt liigub poiss kahe lühikese polkasammuga

Joonis 63.

ringjoonel vastupäeva ja neiu samal ajal läheb pikkade polkasammudega poisist vasakut kätt mööda ning jõuab ringjoonele poisi ette, esipoolega poisi poole (taktid 53—54). Mööda minnes kallutab neiu pea vasakule ja püüab poisile otsa vaadata. Järgneb mõlemal pööre k o h a l päripäeva, neiu pooleringiline, poisil terve ring. Tegevuse lõppedes on paarilised ringjoonel järjestikku, neiu seljaga poisi poole.

IV tuur B (taktid 57—64). Neiu liigub kahe lühikese polkasammuga ringjoonel vastupäeva. Poiss samal ajal liigub pikkade polkasammudega neiu vasakut kätt mööda ja jõuab ringjoonele neiu ette esipoolega neiu poole (taktid 57—58). Nüüd võtavad paarilised teineteisel kätest kinni ja kallutades ülakeha veidi vasakule (joonis 64) pöörduvad 59. takti kestel ühe polkasammuga kohal päripäeva pool ringi. Lastes kätest valla jääb poiss kohale esipoolega ringjoonel vastupäeva ja sooritab 60.

takti kestel kohal ühe polkasammu ilma pöördumiseta. Neiu liigub sama aja jooksul päripäeva poisi eest läbi, läheb vasakut kätt poisist mööda ja jõuab ringjoonele poisi selja taha, esipoolega poisi poole. Nüüd liigub poiss kahe lühikese polkasammuga ringjoonel vastupäeva ja neiu läheb kahe pika polkasammuga poisist vasakut kätt mööda ning jõuab ringjoonele poisi ette, esipoolega poisi poole (taktid 61—62). Paarilised võtavad jälle teineteisel kätest kinni ja poiss, tehes kohal ühe polkasammu, tõmbab neiu oma paremale küljele (takt 63). Seejärel vallandavad paarilised käed ja neiu pöördub veel iseseisvalt poisi kõrval pool ringi päripäeva (takt 64), kuna poiss samaaegsed sammud lõpetab kohal. Tuuri lõppedes on paarilised kodarjoonel kõrvuti, neiu poisi paremal küljel. Neiu ulatab oma parema käe üle õla taha; poiss võtab sellest kinni oma sirutatud parema käega, ja vasaku käe sirutab neiu poisi eest tema vasakusse kätte.

V tuur A (taktid 65—80). „Kiiksamm“. Astudes 65. takti I osal vasaku jalaga sammu ette, kantakse keharaskus sellele. Takti III osal tehakse vasaku jala põlast üles-alla kiikumine

Joonis 64.

Joonis 65.

ja tõstetakse samal ajal parem jalg taha sirgena üles (joonis 65). Seejärel asetatakse maha parem jalg ja, tehes sellel kiikumise, tõstetakse ette-üles vasak jalg (takt 66). Kõik eelmine kor-
dub veel (taktid 67—68). Nüüd juhib poiss neiu oma vasakule küljele. Neiu teeb kohavahetuse nelja järgmise käigusammuga: vasaku jalaga samm ette põiki vasakule, paremaga vasaku tagant samm vasakule, vasakuga samm taha, parem jalg vasaku kõrvale (sammud astutakse taktide I ja III osal). Kohavahetuse juures käsi ei vallandata. Samal ajal teeb poiss kohal 4 käigusammu, kergitades sealjuures ainult kandu, ning jälgib neiu liikumist, pöörates vastavalt pead (taktid 69—70). Järgneva kahe takti jooksul (taktid 71—72) liigub neiu tagasi poisi paremale küljele eespool kirjeldatud sammudega, kuid algab parema jalaga. Sooritanud selle, korratakse uuesti kiikumist (taktid 73—76); seejärel minnakse nelja käigusammuga ringjoonel edasi vastupäeva (taktid 77—78) ja, vallandades käed ning asetades need puusa, pöörduakse kohal nelja käigusammuga ringi — kusjuures neljas samm on lõppsamm —, poiss vastupäeva, neiu päripäeva (taktid 79—80). Pärast pöördumist võetakse jälle kiiksammu-võte.

Joonis 66.

Joonis 67.

V tuur B (taktid 81—96). Sama, mis V tuuri A-osa („kiik-sammu“ kordamine). Viimase kahe takti jooksul (taktid 95—96) sooritab poiss pöörde kohal vastupäeva, neiu aga pöörleb pool-teist ringi päripäeva, liikudes poisi paremalt küljelt ringjoo-nele poisi ette. Tuuri lõppedes asetavad paarilised end ring-joonel näotsi, neiu seljaga vastupäeva, ja ühendades paremad käed pihkseongus tõstetakse need õlavöö kõrgusele. Vasakud pannakse puusa (joonis 66).

Joonis 68.

VI tuur A (taktid 97—104). Paarilised liiguvad (neiu taga-nedes) kahe polkasammuga ringjoonel vastupäeva (taktid 97—98), siis jäädes paigale sooritatakse kohal kahe polkasam-muga päripäeva pooleringiline pööre (vahetatakse kohad; tak-tid 99—100). Pöördumisel tõstetakse ühendatud paremad käed otsaesise kõrgusele ja kallutades pead vasakule vaadatakse käte alt teineteisele. Järgnevalt ühendatakse vasakud käed ning, tõstes need õlavöö kõrgusele, taganeb poiss kahe polkasammuga ringjoonel vastupäeva (taktid 101—102) ja järgmise kahe polka-sammuga (taktid 103—104) sooritavad paarilised kohal vastu-päeva kohavahetuse.

VI tuur B (taktid 105—112). Paarilised ühendavad uuesti paremad käed, tõstes neid otsaesise kõrgusele, ja asetades vasakud käed puusa ning kallutades pead vasakule, pöörduvad kohal nelja polkasammuga ühe ringi päripäeva (taktid 105—108). Seejärel ühendatakse vasakud käed ja pöördatakse kohal nelja polkasammuga üks ring vastupäeva (taktid 109—112). Tuuri lõppedes jäävad paarilised järjestikku ringjoonele (s. o. neiu jääb seljaga poisi poole). Ühendatud vasakud käed ripuvad vabalt, paremad on puusas.

VII tuur A (taktid 113—120). Kallutades ülakeha ette (joonis 67) liigub neiu kahe lühikese polkasammuga ringjoonel vastupäeva ja tõmbab poissi enda ette. Poiss liigub samal ajal kahe pika polkasammuga neiu vasakut kätt mööda ja jõuab ringjoonele neiu ette, esipoolega neiu poole (taktid 113—114). Seejärel ühendavad paarilised paremad käed ja tõstavad need üles; poiss pöörduv ülestõstetud käte all kahe polkasammuga pool ringi päripäeva, jäädes pöördumise lõppedes seljaga ringjoonel neiu poole ja lastes ühendatud paremad käed alla ripuda. Neiu samal ajal sooritab 2 polkasammu kohal ilma pöördumiseta (taktid 115—116). Nüüd kallutab poiss ülakeha ette, liigub kahe lühikese polkasammuga ringjoonel vastupäeva ja tõmbab neiu enda ette. Neiu liigub samal ajal kahe pika polkasammuga poisist paremat kätt mööda ja jõuab ringjoonele poisi ette, esipoolega poisi poole (taktid 117—118). Seejärel ühendavad paarilised vasakud käed ja tõstavad need üles; neiu pöörduv ülestõstetud käte all kahe polkasammuga ühe ringi vastupäeva, kuna poiss sooritab 2 polkasammu kohal (taktid 119—120). Pöördumise lõppedes jäävad paarilised ringjoonel näotsi ja neiu, kallutades ülakeha natuke paremale, asetab küünarliigendist kõverdatud vasaku küünarnuki oma vasakule puusale (joonis 68).

VII tuur B (taktid 121—128). Poiss, pöördudes esipoolega natuke paremale ja hoides oma vasakut kätt sirgena neiu vasakus, liigub nelja polkasammuga vastupäeva ühe ringi ümber neiu. Neiu on kohal ja pöörduv ainult oma püsttelje ümber vastupäeva (taktid 121—124; joonis 68). Jõudes oma kohale ringjoonel vabastab poiss vasaku käe, paarilised ühendavad paremad käed ja poiss toetab parema küünarnuki oma paremale puusale ning kallutab seejuures ülakeha natuke vasakule. Järgneva nelja takti jooksul (taktid 125—128) ringleb neiu ümber

poisi päripäeva ja poiss pöörduv oma püsttelje ümber samas suunas. Tuuri lõppedes jäävad paarilised ringjoonel näotsi ja ühendades käed pihkseongus teineteisega, tõstetakse need õlavöö kõrgusele.

Joonis 69.

Joonis 70.

VIII tuur A (taktid 129—136). „Saagimine“. Paarilised liiguvad 8 polkasammuga ringjoonel vastupäeva, neiu tagurpidi minnes. Esimesel taktil viib poiss oma vasaku jala ette ning neiu oma parema taha ja mõlemad lükkavad oma vasaku käe sirgena ette õla kõrgusele, seejuures kõverdades paremat kätt küünarliigendist nii, et küünarnukk ripub alla, ja pöörates ühtlasi ülakeha veidi paremale (joonis 69). Järgmisel taktil tehakse samm teise jalaga ja sirutatakse ette parem käsi. Nii kordub see vahelduvalt kuni osa lõpuni.

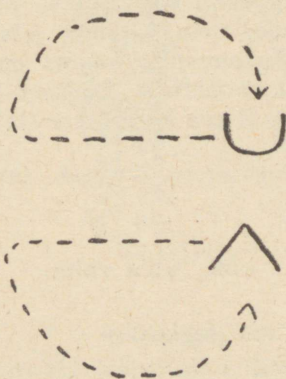
VIII tuur B (taktid 137—144). Paarilised võtavad sulgvõtte ja, sooritades 137. takti I osal rõhksammu, tantsivad 7 takti hüplevat polkat, pööreldes iga takti jooksul pool ringi päripäeva ja liikudes ringjoonel vastupäeva (taktid 137—143). 143. takti lõppedes jäävad paarilised seisma ja, olles kodarjoonel näotsi, neiu seljaga ringi keskme poole, laskuvad põlvist natuke alla; võttes hoogu tõstavad poiss 144. takti I osal (akordil ajal) neiu üles (joonis 70).

„Eesti rahvatantsud“, Tallinn, 1925. a. A. Raudkats.

35. Vanamoodu reilender.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Joonis 71.

Lähteasend: paarilised pöörduvad kodarjoonel näotsi ja, ühendades sisemised käed pihkseongus, tõstavad need õla kõrgusele; välimised ripuvad vabalt.

I osa (taktid 1—16). Alates välimiste jalgadega liiguvad paarilised ühe vahetussammuga ringjoonel külgsuunas vastupäeva edasi (takt 1). Samm sooritatakse järgmiselt: astudes takti I osal

välimise jalaga sammu külgsuunas, tuuakse takti III osal sise- mine jalg tugijala kõrvale. Teise takti I osal astutakse veel väike samm välimise jalaga, viies samal ajal ühendatud käed välimiste külgede suunas ette-üles. Vallandades käed pöörduv poiss tugijalal (vasakul jalal) vasakule ja neiu paremal jalal paremale, tõustes pöörde hetkel (teise takti III osal) tallalt varvasseisu. Seejärel tullakse tavalise neljaosalise vahetussam- muga kaares (poiss vastupäeva, neiu päripäeva) oma esialgsele kohale (taktid 3—4; joonis 71). Jõudes kohale, s. o. kodarjoonel näotsi, sooritatakse sisemistel jalgadel (poiss paremal, neiu vasa- kul) väike hüpe (4. takti III osa); paarilised võtavad sulgvõtte ja keerutavad päripäeva nelja hüpaksammuga 2 ringi, liikudes ringjoonel vastupäeva (taktid 5—8). Kõik ülalkirjeldatud te- gevus kordub (taktid 9—16). Osa lõppedes võetakse lähteasend.

II osa (taktid 17—32). Alates välimiste jalgadega liiguvad paarilised külgsuunas vastupäeva ringjoonel edasi rõhulise vahetussammuga. Rõhulised asted on 17. takti I ja III osal ning 18. takti I osal. Järgnevalt sooritatakse pööre tugijalal (poiss vasakul jalal vasakule, neiu paremal jalal paremale) ja tul- lakse rõhulise vahetussammuga kaares oma esialgsele kohale tagasi (taktid 19—20; joonis 71). Edasine tegevus on nii nagu I osas (taktid 21—24). II osa korratakse (taktid 25—32).

P. Mölder (pärit Pilstverest). Viljandi, 1938. a. U. Toomi.

36. Viru valts.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: seistes kodarjoonel kõrvuti ühendavad paari- lised käed järgmise ristvõttega: poiss hoiab ees oma vasakus käes neiu vasakut kätt ja neiu vasakule käsivarrele risti üle asetatud paremas käes neiu paremat kätt (joonis 72).

I osa (taktid 1—8). Alates välimiste jalgadega liiguvad paa- rilised kolme põiavalsi-sammuga ringjoonel vastupäeva. Liiku- misel kallutatakse külgsuunas ülakeha ja pead vastavalt välja- astunud jalale (taktid 1—3). 4. taktil poiss, liikudes samade lühikeste sammudega ette-paremale, tõmbab neiu eest läbi oma

vasakule küljele (paarilised vahetavad kohad). Neiu, liikudes poisi vasakule küljele põiavalsi-sammudega, pöördub takti viimasel osal esipoolega liikumise suuna poole. Kohavahetusel käsi ei vallandata. Seejärel liiguvad paarilised jälle 3 põiavalsi-sammuga ringjoonel vastupäeva (taktid 5—7), kallutades vastavalt ülakeha ja pead, ja 8. taktil vahetatakse ühe põiavalsi-sammuga päripäeva kohad. Takti lõppedes jäävad paarilised kodarjoonel näotsi ja võtavad valsivõtte.

Joonis 72.

II osa (taktid 9—16). Alates välimiste jalgadega tantsivad paarilised 8 takti põiavalssi, pööreldes iga takti jooksul pool ringi päripäeva ja liikudes ringjoonel vastupäeva.

Kogu tantsus on iseloomustavad alla-üles kiikumised, mida sooritatakse iga takti igal osal tugijala põiast.

„Valimik eesti rahvatantse“. A. Lindvere, Säärtsa k. Ranna v. Kodavere khk. 1937. a. H. Tampere.

37. Vändra polka.

Osavõtjaid: vaba arv segapaare.

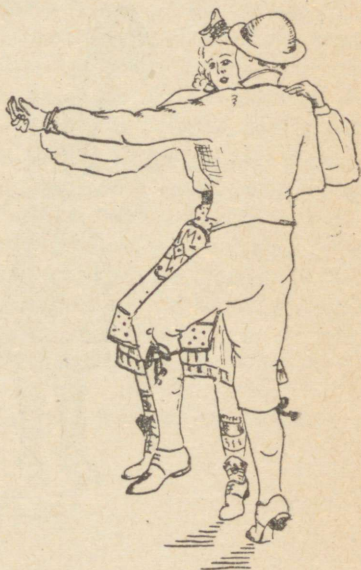
Algasend: paarilised kodarjoonel kõrvuti.

Lähteasend: paarilised pöörduvad kodarjoonel näotsi ja võtavad valsivõtte.

I osa (taktid 1—16). Alates välimiste jalgadega pöörduetakse kohal kolme sammuga pool ringi päripäeva (1. takti I, II ja III

Joonis 73.

Joonis 74.

osa). Sammud sooritatakse tervel tallal koos kehakallutusega vastavalt väljaastunud jalale. Nüüd tõstetakse sisemised jalad ning sirutatakse külgsuunas (piki ringjoont) ja tehakse välimistel jalgadel (poiss vasakul, neiu paremal) 3 külghüpet ringjoonel vastupäeva (2. takti I, II ja III osa). Külghüpete puhul on kehakallutus tugijala suunas, pea pööratud ülestõstetud jala poole ning veidi viidud kuklasse ja vaade juhitud ette. Järgnevalt pöörduetakse kohal jälle pool ringi päripäeva (takt 3)

ja, tõstes nüüd välimised jalad, hüpatakse sisemistel (poiss paremal, neiu vasakul) jalgadel 3 külghüpet ringjoonel vastupäeva (takt 4; joonis 73). Kõik ülalkirjeldatud tegevus kordub veel 3 korda (taktid 5—16). Viimasel taktil ei tee paarilised enam külghüppeid, vaid jäävad valsivõttes kodarjoonel kõrvuti ja sooritavad kohal 2 rõhksammu (16. takti I ja II osa). Rõhksammude puhul sirutatakse ülakeha ja paarilised vaatavad teineteisele.

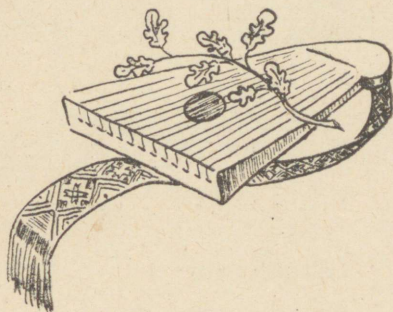
II osa (taktid 17—32). Alates välimiste jalgadega ja kallutades ülakeha veidi ette, sooritavad paarilised 2 kerget jooksusammu ringjoonel vastupäeva (17. takti I ja II osa). Sama takti III osal tehakse sisemistel jalgadel väike hüpe jooksu suunas ja ajades end sirgu tõstetakse välimised jalad põlvest kõverdatult ette-üles nii, et tõstetav säär on tugijalaga rööbiti (joonis 74). 17. takti tegevust korratakse (2 sammu jooksu ja hüpe — 18. takt). Nüüd joostakse 5 sammu ja tehakse siis hüpe välimistel jalgadel, tõstes ette-üles põlvest kõverdatud sisemisi jalgu (taktid 19—20; iga takti igal osal üks jooksusamm, kuna 20. takti III osal on hüpe).

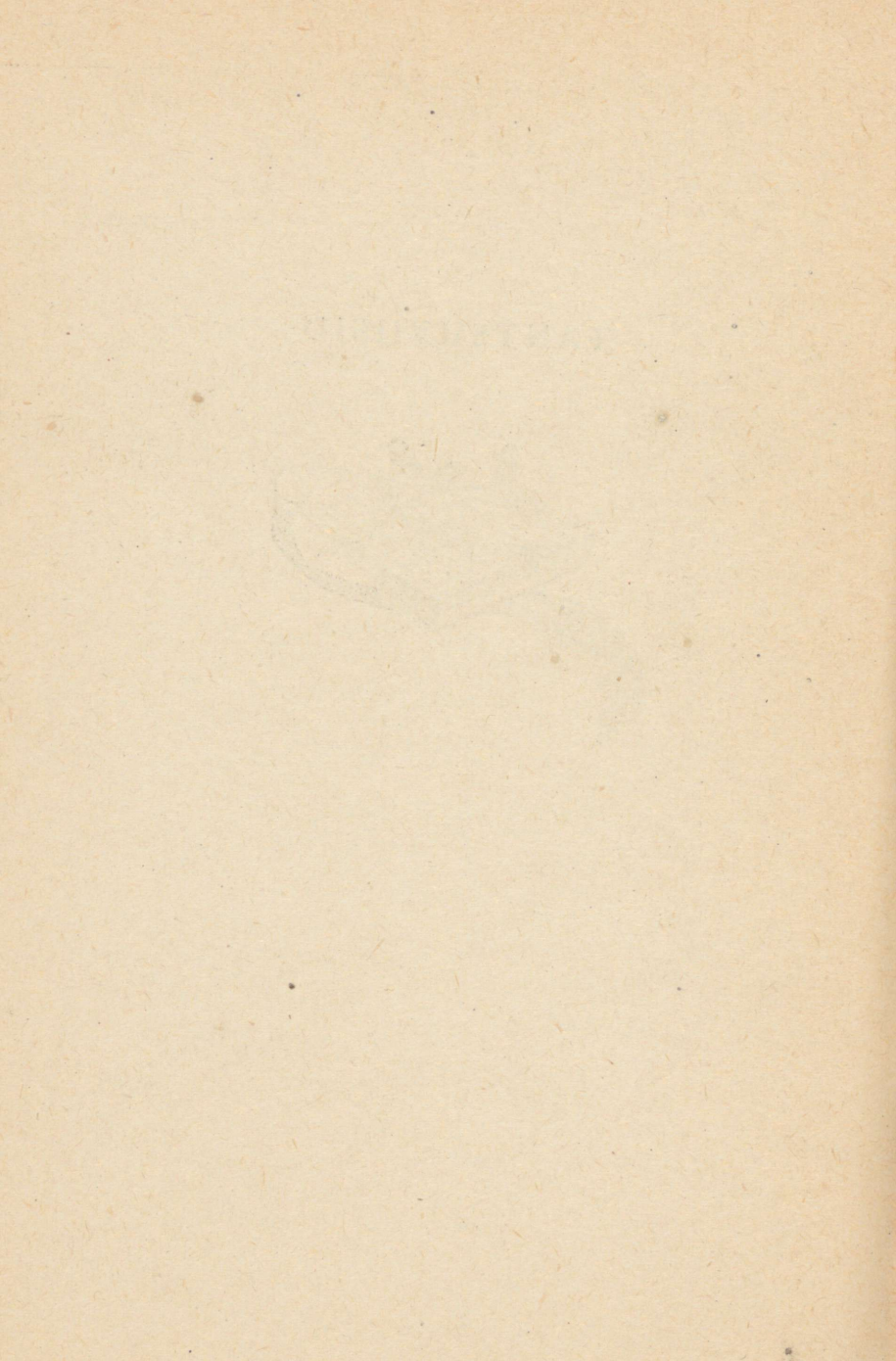
II osa alguses kirjeldatud kahesammuline jooks ja hüpe korduvad veel kaks korda, kuid nüüd alustatakse sisemiste jalgadega ja hüpatakse välimistel (taktid 21—22). Järgnevalt pööratakse kohal 3 sammuga päripäeva ringi (takt 23) ja jõudes lähteasendisse tehakse koha peal 2 rõhksammu (takt 24, I ja II osa). Rõhksammude juures sirutavad paarilised ülakeha ja vaatavad teineteisele.

Terve II osa kordub (taktid 25—32).

Viiulimängija Adamberg ja torupillimees Adamson (mõlemad pärit Vändrast). Vabaõhumuuseumi I ringreis 1927. a. U. Toomi.

TANTSUVIISID

1. EESTI POLKA

Põhja-Eestis laialt levinud tantsuviis,
1941. a. U. Tooml.

MM $\text{♩} = 92$

2. HIIU POLKA

Suuremõisa v Hiiumaal
1939 a

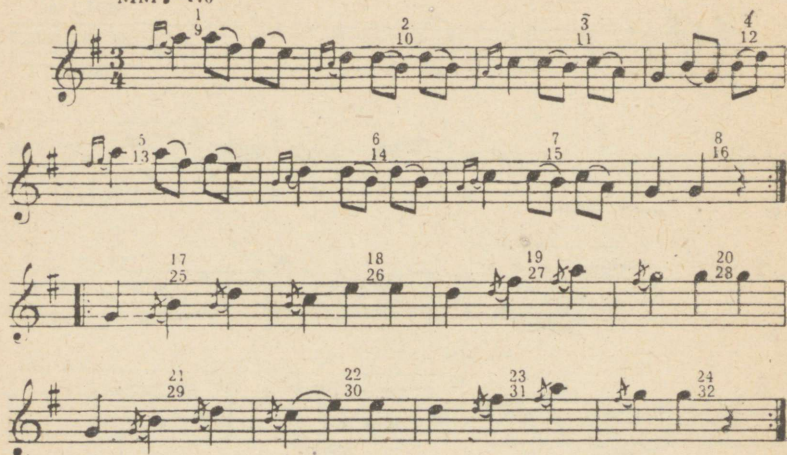
MM $\text{♩} = 100$

3. HIIU VALTS

Viljuli Evald Viidik, Pühalepa v. Hiiumaal
1929. a. U. Toomi.

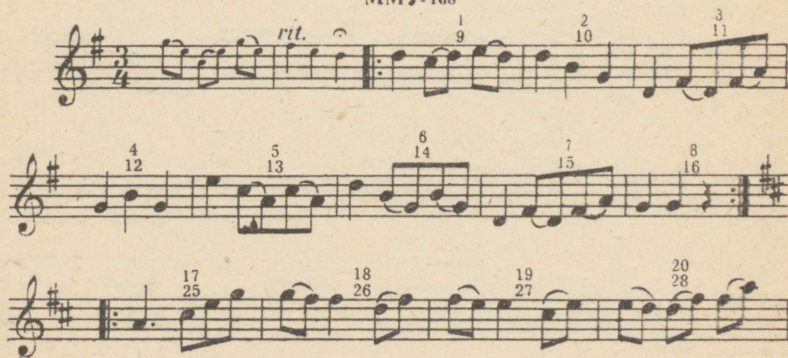
MM $\text{♩} = 176$

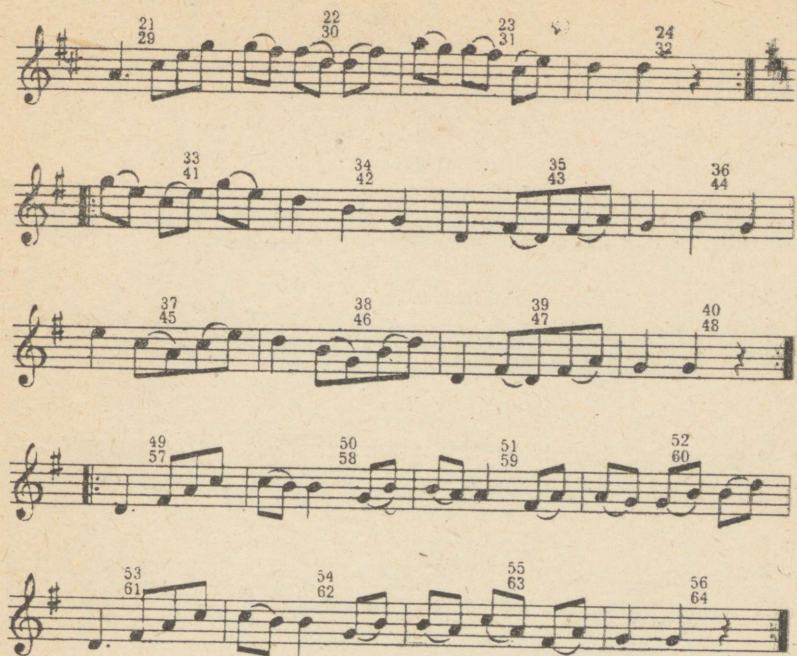

4. JAMAJA LABAJALG

T. Allika noodiraamatust „Eesti rahva mängutükid I“ (1905).
Likmani järgi. Eelmäng A. Uritamme järgi.

MM $\text{♩} = 168$

5. JOMMITANTS

Laulnud Anna Matvei, Kolga v. Kuusalu khk.
1933 a. U. Toomi.

6. JOOKSUPOLKA

Kandiel Johannes Rosenstrauch (Kandle Juss)
Tallinn, 1928 a. U Toomi.

MM $\text{♩} = 63$

Measures 1 through 16 of the Jooksupolka. The music is in 2/4 time with a key signature of one sharp (F#). The tempo is marked MM $\text{♩} = 63$. The melody consists of eighth and sixteenth notes, with some measures containing triplets. The measures are numbered 1 through 16.

7. JUUDI POLKA

Laiuse khk Tartumaal, 1939 a

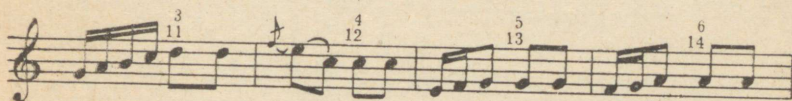
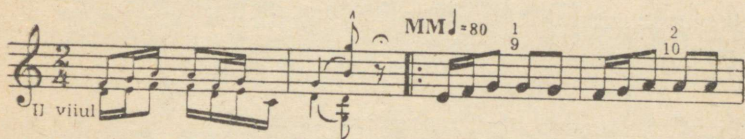
MM $\text{♩} = 96$

Measures 1 through 10 of the Juudi Polka. The music is in 2/4 time with a key signature of one sharp (F#). The tempo is marked MM $\text{♩} = 96$. The melody features eighth notes and some triplets. The measures are numbered 1 through 10.

8. KALAMIES

Theodor Saar, Kihnu khk. ning v.
1936, a. H. Tampere.

9. KANDALI

Pärnumaal laialt tuntud viis.
1936. a. U. Toomi.

MM $\text{♩} = 104$

1 9 2 10 3 11 4 12 5 13 6 14 7 15 8 16 17 25 18 26 19 27 20 28 21 29 22 30 23 31 24 32

10. KARUTANTS

Kandlei Peeter Piilpärk (Torupilli Peeter).
Tallinn, 1938. a. U. Toomi.

MM $\text{♩} = 63$

A 1 5 2 6 3 7 4 8 B 9 13 10 14 11 15 12 16 C 17 21 18 22 19 23 20 24 D 25 29 26 30 27 31 28 32 E 33

11. KASSARI

Lüisü Vulkan, Vihterpalu v.
1933. a. U. Toomi.

MM $\text{♩} = 108$

1 9 2 10

3 11 4 12 5 13 6 14 7 15 8 16

17 21 18 22 19 23 1. 20 2. 24

25 29 26 30 27 31 1. 28 2. 32

12. KEIGAPERE TANTS

Lõotsal Jaen Tiitus, Kiirassaare k. ning t. Kihelkonnä v.
1939. a. U. Toomi.

MM $\text{♩} = 84$

rit.

1 10 2 11 3 12 4 13 5 14

6 15 7 16 1. 8 9 2. 17

13. KIIGADI-KAAGADI

I. ja T: Ungers, Leesi k. Kolga v.
1936. a. R. Põldmäe ja H. Tampere.

MM ♩ = 78

Sarv

Kiigadi - kaagadi

2 3 4
6 7 8

kirjävä lindu, nägin mina metsast lendävä lindu.

9 10 11 12
13 14 15 16

Voi sina saagu, voi sina sie; keik on mustan meren pääl.

14. KINGSEPA-POLKA

Kandlel Peeter Piilpärk (Torupilli Peeter),
Tallinn, 1939. a. U. Toomi.

MM ♩ = 104

1 2 3 4
9 10 11 12

5 6 7 8
13 14 15 16

15. KOIGI POLKA

Viiulil Joosep Grünthal. pärit Koigi-Silmsist.
Tallinn, 1940. a. U. Toomi.

Five staves of musical notation for the piece "15. KOIGI POLKA". The key signature is G major (one sharp) and the time signature is 2/4. The tempo marking "MM" (Moderato) and a quarter note equal to 76 (♩ = 76) are indicated. The notation includes various note values, rests, and repeat signs. Measure numbers are written above the notes: 1, 9, 2, 10 on the first staff; 3, 11, 4, 12, 5, 13, 6, 14 on the second staff; 7, 15, 1. 8, 2. 16, 17, 25 on the third staff; 18, 26, 19, 27, 20, 28, 21, 29 on the fourth staff; 22, 30, 23, 31, 1. 24, 2. 32 on the fifth staff. The piece concludes with a final cadence in measure 32.

16. KONNATANTS

Taktid 1—8 sikusarvemängija Peeter Kuldkepp, Suure-Jaanl. khk.
taktid 9—29 Juhan Maaker (Torupilli Juss).
Hilumaal, 1928. a. U. Toomi.

MM $\text{♩} = 50$ 1 2

3 4 5

6 7 8

MM $\text{♩} = 96$ 9 10 11 12
13 14 15 16

17 18 19 20 21

22 23 24 1 25 2 29

17. KUKITAMISTANTS

Kandlel Peeter Piilpärk (Torupilli Peeter).
Tallinn, 1936. a. U. Toomi.

MM $\text{♩} = 88$ 1 2 3 4
5 6 7 8

9 10 11 12
13 14 15 16

18. MARUPOLKA

Eesti tantsuviis

MM $\text{♩} = 120$

1 2

3 4 5 6

7 8 9 10

11 12 13 14 15 16 *Fine*

D. S. al Fine

19. MUHU KANNANÕÜR

Laulnud Piiri ja Nautse k. neid Muhu khk.
1935. a R. Põldmäe ja U Tooni.

MM $\text{♩} = 160$

1 2 3 4 5 6 7 8

20. MULGI POLKA

Saadjärve v. Äksi khk., 1939. a.

MM $\text{♩} = 84$

1 2 3 4

5 6 7 8

9 10 11 12

13 14 15 16

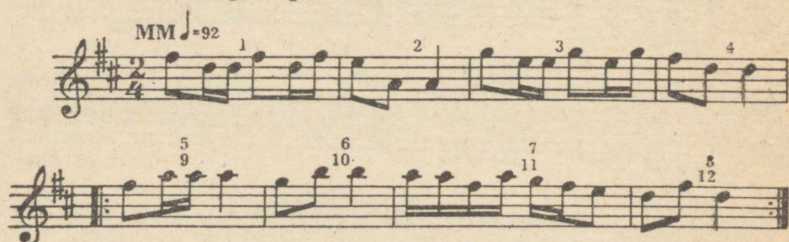
21. MUSTJALA KÕRGE

Laialt tuntud eesti tantsuviis.

22. MUSTJALA PAAGIMEES

Viiulil A. Algo. Läginiidu k Kihelkonna v. 1939. a. U. Toomi.

23. MUSTJALA PULMARONG

Kandlel J. Varvas, Metsküla Saaremaal 1933. a. U. Toomi.

24. MUSTLASE SINDLILÕIKAMINE

Mitmetelt rahvapillimeestelt Rasina v 1933. a. U. Toom.

MM $\text{♩} = 84$

rall.

1 5 2 6 3 7 1 4 2 8 9 10 11 12 13 14 15 16

Detailed description: This is a musical score for a piece titled 'Mustlase sindlilõikamine'. It is written for a single melodic line in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 2/4 time signature. The tempo is marked 'MM' (Moderato) with a quarter note equal to 84 beats per minute. The piece begins with a 'rall.' (rallentando) instruction. The melody consists of 16 numbered measures. Measures 1-4 are grouped by a first ending bracket, and measures 5-8 by a second ending bracket. The notation includes various note values (quarter, eighth, and sixteenth notes) and rests.

25. OIGE JA VASEMBA

Kandlei Peeter Piilpärk (Torupilli Peeter). 1935. a. U. Toom.

Andante

rall.

MM $\text{♩} = 104$

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16

Detailed description: This is a musical score for a piece titled 'Oige ja vasemba'. It is written for a single melodic line in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 2/4 time signature. The tempo is marked 'Andante'. The piece begins with a 'rall.' (rallentando) instruction. The tempo then changes to 'MM' (Moderato) with a quarter note equal to 104 beats per minute. The melody consists of 16 numbered measures. The notation includes various note values (quarter, eighth, and sixteenth notes) and rests.

26. PATSIUSTI

Pühalepa v. Hiiumaal. 1939. a

MM $\text{♩} = 176$

1 9 2 10 3 11 4 12

5 13 6 14 7 15 1. 8 2. 16

17 25 18 26 19 27

21 29 22 30 23 31 1. 24 2. 32

27. PEREKONNAVALSS

Üldtuntud eesti tantsuviis. 1945. a. U. Toom

MM $\text{♩} = 176$

1 9 2 10 3 11 4 12 5 13

6 14 7 15 8 16 17 25 18 26 19 27

20 28 21 29 22 30 23 31 1. 24 2. 32

28. PULGATANTS

Algu kandel Peeter Piilpärk (Torupilli Peeter), Tallinn, 1930 a.
U Toomi

MM $\text{♩} = 42$

Musical score for 'Pulgatants' in G major, 2/4 time. The score consists of four staves. The first staff is marked 'pizz.' and contains measures 1 through 6. The second staff contains measures 7 through 11, with a tempo change to 'MM $\text{♩} = 108$ ' and the instruction 'arco' at measure 9. The third staff contains measures 12 through 16. The fourth staff contains measures 17 through 24, with first and second endings indicated by bracketed numbers 1 and 2.

29. PUURATAS*

Akordionii Boris Rõõrnõet, Tallinn, 1939. a. U. Toomi.

MM $\text{♩} = 168$

Musical score for 'Puuratas' in G major, 2/4 time. The score consists of four staves. The first staff contains measures 1 through 8, with a first ending at measure 4. The second staff contains measures 9 through 12, with a key signature change to F# major (indicated by a 'b' in a circle) at measure 11. The third staff contains measures 13 through 16, also with a key signature change to F# major at measure 15. The fourth staff contains measures 17 through 20.

* Sulgudes märgitud muudatus redigeeriija poolt.

30. PÖIAPOLKA

Kandlel Johannes Rosenstrauch (Kandle Juss).
Tallinn, 1930. a. U. Toomi.

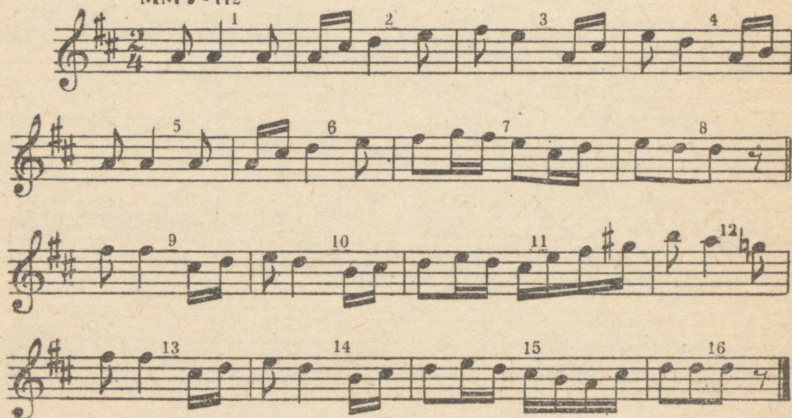
MM $\text{♩} = 80$

31. RAKSI JAAK

Prof. Adolf Vedro. 1942. a.

MM $\text{♩} = 112$

32. RANDLANE

Klaveril Boris Roomet Tallinn, 1933 a U Toomi

MM $\text{♩} = 60$

33. TARGA REHEALUNE

Laulnud Leena Väärtnõu, Poali t. Soanda k. Muhus.
1933. a U Toomi

MM $\text{♩} = 88$

34. TULJAK
Kohandanud Eik Toivl.

MM $\text{♩} = 104$

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42

43 44 > 45 46 47 48

49 50 51 52 53 54
57 58 59 60 61 62

55 56 65 66 67 68
63 64 81 82 83 84

69 70 71 72 73 74 75
85 86 87 88 89 90 91

76 77 78 79 1. 2. 96
92 93 94 95 80 (pizz ad lib.)

97 98 99 100 101
113 114 115 116 117

102 103 104 (arco) 105 106
118 119 120 121 122

107 108 109 110 111 112
123 124 125 126 127 128

> 129 130 131 132 133

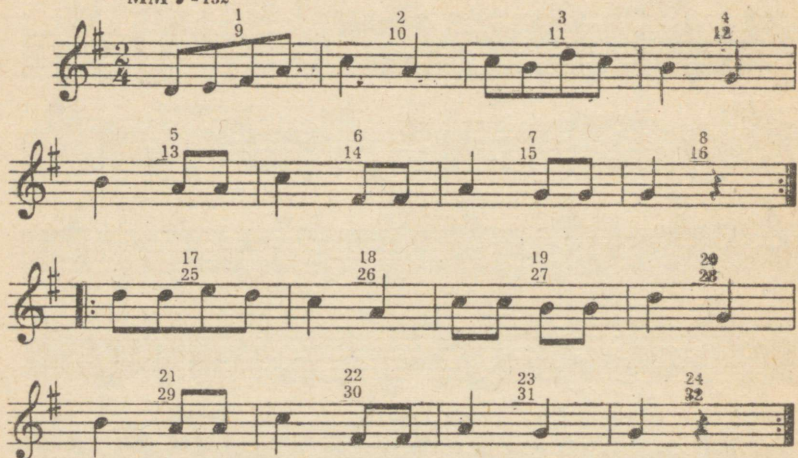
134 135 136 > 137 138 139

140 > 141 142 > 143 rall. 144 pizz.

35. VANAMOODU REILENDER

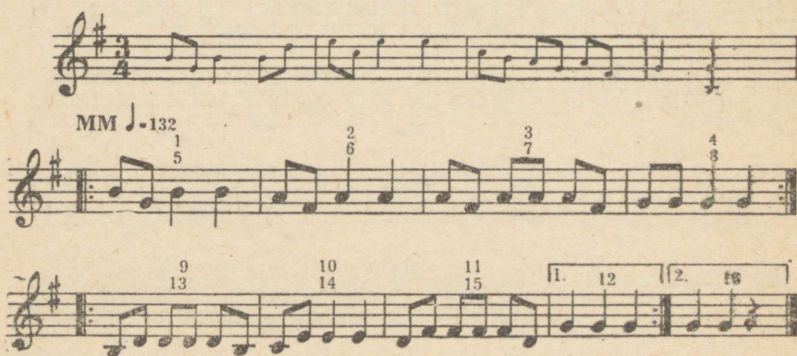
Laulnud Peeter Mölder, pärit Pilstverest.
Viljandi, 1938. a. U. Toomi.

MM $\text{♩} = 132$

36. VIRU VALTS

Anna Lindvere, Sääritsa k Ranna v. Kodavere khk.
1937. a. H. Tampere.

37. VÄNDRA POLKA

Kandlel Johannes Rosenstrauch (Kandle Juss).
Tallinn, 1927 a. U. Toomi

MM $\text{♩} = 112$

1 9 2 10 3 11

4 12 5 13 6 14 7 15

1 8 2 16 17 25 18 26

19 27 20 28 21 29

22 30 23 31 24 32

SISUKORD

	Tantsu kirjeldus lk.	Tantsu viis lk.
1. Eesti polka	15	103
2. Hiiu polka	15	103
3. Hiiu valts	17	104
4. Jamaja labajalg	20	104
5. Jommitants	24	105
6. Jooksupolka	25	106
7. Juudi polka	27	106
8. Kalamies	30	107
9. Kandali	32	108
10. Karutants	36	108
11. Kassari	37	109
12. Keigapere tants	41	109
13. Kiigadi-kaagadi	42	110
14. Kingsepa-polka	44	110
15. Koigi polka	47	111
16. Konnatants	48	112
17. Kükitamistants	52	112
18. Marupolka	54	113
19. Muhi kannanöör	56	113
20. Mulgi polka	58	113
21. Mustjala kõrge	60	114
22. Mustjala paagimees	61	114
23. Mustjala pulmarong	62	114

	Tantsu kirjeldus lk.	Tantsu viis lk.
24. Mustlase sindlilõikamine	66	115
25. Oige ja vasemba	68	115
26. Patsiusti	70	116
27. Perekonnavalss	71	116
28. Pulgatants	73	117
29. Puuratas	77	117
30. Pöiapolka	79	118
31. Raksi Jaak	79	118
32. Randlane	83	119
33. Targa rehealune	84	119
34. Tuljak	86	120
35. Vanamoodu reilender	95	122
36. Viru valts	96	122
37. Väandra polka	98	123

Kaanejoonis : Siima Škop.

Tekstijoonised : Ruudu Kalk.

Kirjeldused ja viisid : Ullo Toomi.

Viiside korrektuur ja eelmänge : Eik Toivi.

Vastutav toimetaja *August Saukas.*

Keeleline toimetaja *Ernst Nurm.*

Ladumisele antud 20. IX 1946. Trükkimisele antud 15. I 1947. Paber 56:79 cm ¹/₁₆.
Trükiarv 5200. Trükitähti trükipoognas 41664. Trükipoognaid 8. Arvutuspoognaid 8.
MB-00158. Trükikoda „Kommunist“, Tallinn, Pikk tän. 2. Tellimise nr. 3612.

На эстонском языке.

У. Тооми. Сборник эстонских народных танцев.

Rbl. 8.—

A-

15 67

80213

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00237677 2